

T.C.

ALANYA ALAADDIN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SAĞLIK TURİZMİ ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNDE TERMAL TURİZM İLE FİZYOTERAPİ
REHABİLİTASYONUN ENTEGRASYONU**

Yüksek Lisans Tezi

Selçuk BASKIN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hümeysra ÇELİK

ALANYA

2024

T.C.
ALANYA ALAADDİN KEYKUBAT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNDE TERMAL TURİZM İLE FİZYOTERAPİ
VE REHABİLİTASYONUN ENTEGRASYONU**

Yüksek Lisans Tezi

Selçuk BASKIN

Sağlık Turizmi Anabilim Dalı
Sağlık Turizmi Yüksek Lisans Programı

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Hümevra ÇELİK

ALANYA

2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez çalışması sırasında elde edilen veriler, bilimsel etik kurallarına ve akademik dürüstlük ilkelerine uygun olarak toplanmış, analiz edilmiş ve sunulmuştur. Araştırma sürecinde başkalarının çalışmaları doğru şekilde kaynak gösterilerek kullanılmış ve her türlü intihalden kaçınılmıştır. Bu çalışmanın Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve “intihal içermediğini” beyan ederim. Bu çalışma sırasında etik dışı hiçbir eylem gerçekleştirilmemiştir. Tez sahibi olarak, bu beyanın doğruluğunu kabul ederim.

Seçuk BASKIN

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım sürecince ihtiyaç duyduğum her noktada destek ve yardımlarını esirgemeyen, İletişim kuduğum her anda samimiyetle sorularımı yanıtlayan Danışman Hocam Dr. Öğretim Üyesi Hümevra ÇELİK'e teőekkürleri bir borç bilir, saygı ve minnettarlığımı belirtmek isterim.

Sağlık Turizmi Yüksek Lisans sürecinde desteklerini esirgemedен varlığıyla, sabrıyla, çözüm odaklı yaklaşımları ile her zaman bize güven veren Sağlık Turizmi Ana Bilim Dalı Baőkanı Doç. Dr. İshak Suat ÖVEY'e sonsuz teşekkür ve minnettarlığımı sunarım.

ÖZET

TÜRKİYE’DE SAĞLIK TURİZMİNDE TERMAL TURİZM İLE FİZYOTERAPİ REHABİLİTASYONUN ENTEGRASYONU

Selçuk BASKIN Sağlık Turizmi Anabilim Dalı

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

Aralık, 2024 (76 Sayfa)

Bu çalışmada amaç, fizyoterapinin; sağlık turizminin önemli bir basamağı olan termal turizm ile entegrasyonunun bireylerin sağlık durumlarına katkısını incelemektir. Fizyoterapinin temel ilkeleri, hareket ve fonksiyonu optimize etme, kronik hastalıklar, ağrı yönetimi, bireyselleştirilmiş tedavi planları gibi unsurları içermektedir. Özellikle kronik hastalıkların yaşam kalitesini aşağı çektiği durumları kontrol altına alınmasında fizyoterapinin büyük rolü vardır. Fizyoterapi ve Rehabilitasyon programları ile engellilerin topluma entegrasyonu desteklenir, kronik hastalıkların yönetimine katkı sağlar ve yaşlanma sürecindeki bireylerin sağlıklı bir şekilde hareket etmelerini teşvik eder. Termal kaynaklar, özellikle romatizmal hastalıklar, ortopedik sorunlar ve nörolojik rahatsızlıkların tedavisinde etkili olmaktadır. Bununla birlikte termal su ve çamur terapileri kozmetik tedaviler, wellness gibi alanlarda da modern tıp ile birlikte kullanılmaktadır. Termal turizm, doğal sıcak su kaynaklarının (şifalı suların) sağlık ve dinlenme amacıyla kullanıldığı turizm türüdür. Bu kaynaklar, genellikle mineraller açısından zengin ve çeşitli terapötik özelliklere sahiptir. Termal turizm spa, wellness ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilir. Türkiye'nin coğrafi konumu, doğal kaynakları ve sağlık altyapısı, termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyonun entegrasyonu açısından büyük bir stratejik avantaj sunmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin sağlık hizmetlerindeki maliyet avantajı, bu alandaki rekabet gücünü daha da pekiştirmektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin termal turizm alanında daha fazla tanıtım yapması ve bu potansiyelin sağlık turizmine entegre edilmesi, ülkeye ciddi ekonomik katkılar sağlayabilir. Yakın gelecekte, etkin sağlık turizmi politikaları, etkin iletişim kanalları, doğru ve yeterli tesislerin konumlandırılması fizyoterapi ve kaplıca turizminin sağlık sistemine entegrasyonun artırılması, Türkiyenin termal turizm alanında talep gören destinasyonların başında gelmesini yardımcı olabilir. Ayrıca bu alanda yapılacak yatırımlar ve tanıtım çalışmaları, hem sağlık turizmi sektörüne hem de ülke ekonomisine önemli katkılar sağlayabilir.

Anahtar Sözcükler: fizyoterapi, rehabilitasyon, sağlıkta entegrasyon, termal turizm

ABSTRACT

INTEGRATION OF THERMAL TOURISM AND PHYSIOTHERAPY AND REHABILITATION IN HEALTH TOURISM IN TURKEY

Selçuk BASKIN Department of Medical Tourism School of Alanya Alaaddin Keykubat
University,

December, 2024 (76 Page)

The aim of this study is to examine the contribution of the integration of physiotherapy with thermal tourism, an important step of health tourism, to the health status of individuals. The basic principles of physiotherapy include elements such as optimizing movement and function, chronic diseases, pain management, individualized treatment plans. Physiotherapy plays a major role especially in controlling the situations where chronic diseases reduce the quality of life. Physiotherapy and rehabilitation programs support the integration of disabled people into society, contribute to the management of chronic diseases and encourage healthy movement of individuals in the aging process. Thermal springs are particularly effective in the treatment of rheumatic diseases, orthopedic problems and neurological disorders. In addition, thermal water and mud therapies are also used with modern medicine in areas such as cosmetic treatments and wellness. Thermal tourism is a type of tourism where natural hot water resources (healing waters) are used for health and recreation. These springs are usually rich in minerals and have various therapeutic properties. Thermal tourism is considered within the scope of spa, wellness and health tourism. Turkey's geographical location, natural resources and health infrastructure offer a great strategic advantage for the integration of thermal tourism and physical therapy and rehabilitation. Moreover, Turkey's cost advantage in healthcare services further reinforces its competitiveness in this field. Accordingly, further promotion of thermal tourism in Turkey and integration of this potential into health tourism can make significant economic contributions to the country. In the near future, effective health tourism policies, effective communication channels, positioning the right and sufficient facilities, and increasing the integration of physiotherapy and spa tourism into the health system could help Turkey become one of the most demanded destinations in the field of thermal tourism. In addition, investments and promotional activities in this field could make significant contributions to both the health tourism sector and the national economy.

Key Words: physiotherapy, rehabilitation, health integration, thermal tourism

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK SAYFASI	
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	i
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	x
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR	3
2.1. Termal Turizm Kavramı	3
2.2. Evrimi.....	4
2.3. Küresel Önemi	5
2.3.1. Sağlık ve iyileşme.....	5
2.3.2. Ekonomik katkılar	6
2.3.3. Kültürel ve sosyal değerler	7
2.3.4. Sürdürülebilir turizm	7
2.4. Dünyada Öne Çıkan Termal Turizm Bölgeleri	7
2.5. Türkiye'nin Termal Turizm alanındaki potansiyeli.....	9
2.5.1 Türkiye'de jeotermal potansiyel.....	10
2.5.2 Sağlık ve wellness turizmi:	11
2.5.3. Mineral içeriği ve terapötik etkiler	13
2.5.4. Romatizmal hastalıkların tedavisi:	13
2.5.5. Kas ve eklem rahatsızlıkları:	13
2.5.6. Cilt sorunlarının iyileştirilmesi.....	14
2.5.7. Solunum yolu hastalıkları	14
2.5.8. Stres ve rahatlama.....	15
2.6. Türkiye'de Termal Turizmin durumu ve Yeraltı Kaplıca Sularının çeşitliliği.....	15

2.6.1 Türkiye’de termal turizmin durumu	15
2.7. Termal Turizm Modelleri	17
2.7.1. Sağlık ve tedavi odaklı termal turizm modeli	18
2.7.2. Wellness ve spa odaklı termal turizm modeli.....	18
2.7.3. Kültürel ve tarihi termal turizm modeli	18
2.7.4. Ekoturizm ve doğa odaklı termal turizm modeli.....	19
2.7.5. Lüks ve prestij odaklı termal turizm modeli	19
2.7.6. Aile ve sosyal odaklı termal turizm modeli	20
2.8 Türkiye’de termal turizmin sağlık turizmindeki yeri.....	21
2.8.1. Termal turizmin sağlık turizmi içindeki önemi	21
2.8.2 Türkiye'nin sağlık turizmindeki pazar payı.....	21
2.8.3. Ekonomik katkılar	22
2.8.4. Sağlık turizmi stratejileri ve politikaları	23
2.9. Fizyoterapi ve Rehabilitasyonun Genel Prensipleri.....	25
2.9.1. Hareket ve fonksiyonel rehabilitasyon	25
2.9.2. Ağrı yönetimi ve azaltılması	26
2.9.3. Nörolojik rehabilitasyon	26
2.9.4. Hasta eğitimi ve öz yönetim.....	27
2.9.5. Bireyselleştirilmiş tedavi planları.....	27
2.9.6. Fonksiyonel değerlendirme	27
2.9.7. Multidisipliner yaklaşım	28
2.10. Sağlık Turizmi Açısından Fizyoterapi ve Rehabilitasyonun Önemi	29
2.10.1. Hareket kabiliyetini geliştirme	29
2.10.2. Yaralanma ve travma sonrası rehabilitasyon.....	29
2.10.3 Pulmoner rehabilitasyon (solunum terapisi)	30
2.10.4 Postür ve hareket analizi	30
2.10.5 Kronik hastalıkların yönetimi.....	30
2.10.6 Sağlık eşitsizliklerinin azaltılması	31
2.11 Sağlık Turizmi Açısından Fizyoterapi ve Rehabilitasyonun Potansiyeli	32
2.11.1. Tedaviye yönelik avantajlar.....	33
2.11.2. Ekonomik avantajlar	34
2.11.3. Uluslararası hasta talepleri	34

2.11.4. Türkiye'nin avantajları	35
2.11.5 Gelecek potansiyeli.....	35
2.12. Termal Kaynakların Fizyoterpi ve Rehabilitasyon Amaçlı Kullanımı.....	36
2.12.1. Fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamaları	36
2.12.2. Sağlık sorunlarına yönelik kullanımlar	38
2.12.3. Psikolojik ve ruhsal faydalar	39
2.12.4. Termal tesislerin rolü	39
2.13. Termal Kaynakların Fizyoterapi ve Rehabilitasyon ile Entegrasyon Süreçleri.....	40
2.13.1. Entegrasyon sürecinin temel bileşenleri	41
2.13.2. Entegrasyon sürecindeki uygulamalar	41
2.13.3. Termal tesislerde entegrasyon	43
2.13.4. Sağlık hizmet sunumuna yönelik entegrasyon	43
2.13.5. Araştırma ve eğitim.....	45
2.14. Sağlık Turizminde Termal Turizmin Yeri ile İlgili Sorunlar	45
2.14.1. Yetersiz altyapı ve tesisler	45
2.14.2. Tanıtım ve pazarlama eksiklikleri.....	46
2.14.3. Çevresel ve sürdürülebilirlik sorunları	47
2.14.4. Yasal ve düzenleyici sorunlar	48
2.14.5. Eğitim ve kalifiye personel eksikliği	50
2.14.6. Ekonomik ve finansal sorunlar	50
2.14.7. Rekabet ve farkındalık sorunları	51
3.YÖNTEM	53
3.1. Araştırmanın Amacı	53
3.2. Araştırmanın Önemi	53
3.3. Araştırmanın Kapsamı.....	53
3.4. Araştırmanın Yöntemi	53
4. BULGULAR.....	55
5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58
KAYNAKLAR.....	65
ÖZGEÇMİŞ	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Jeotermal kaynaklar ve alanlar haritası	11
Şekil 2.2 Sağlık turizmi uygulamalarında fizyoterapinin yeri.....	33
Şekil 2.3 Medikal turizm destinasyon seçimini etkileyen faktörler	44

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1 Kaplıca/Mineral kaynak işletme türleri	8
Tablo 2.2 Medikal turizm ve wellness turizmi arasındaki farklar	12
Tablo 2.3 Eurostat'a 2021 yılında fizyoterapist istihdamı hakkında yaptığı araştırma görölmektedir(Eurostat, 2023).....	31

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Simgeler

°C Derece Santigrat

Kısaltmalar

SPA Salus Per Aqua
MTA Maden Tetkik Arama
GWI Global Wellness Institute
Eurostat The Statistical Office of the European Union
SVO Serebro Vasküler Olay
UNWTO The United Nations World Tourism Organization
OA Osteo Artrit

1. GİRİŞ

Türkiyenin, termal suların kullanımını konusunda uzun bir geçmişi vardır. Antik Roma döneminden beri, Kapadokya'dan Denizli'ye, Afyonkarahisar'dan Bursa'ya kadar birçok bölgede termal suların şifalı özellikleri keşfedilmiştir. Jeotermal enerji ve termal turizm açısından zengin bir kaynak potansiyeline sahiptir. Jeotermal kaynaklar, sadece termal turizm için değil, aynı zamanda enerji üretimi için de önemli kaynaklardır. Antik dönemlerden günümüze kadar çok uzun bir zaman aralığında devam eden ve sağlık turizmi bileşeni olarak kabul edilen kaplıca(termal turizm) kitle turizminden farklılaşarak diğer turizm modellerine de ön ayak olmuştur. Bu haliyle termal turizm sağlık turizminin en değerli argümanlarından biridir. Termal tedavi özellikle antik dönemden başlayarak savaşta yaralanan lejyonerlerin tedavisi için kullanılmaktaydı. Bu durumu bilen devlet yöneticileri ve komutanlar fethettikleri şehirlerde termal kaynakların bulunduğu bölgelerde kaplıcalar açmışlardır.

Termal turizm: Kaplıca turizmi, Balneoterapi gibi adlandırmalar ile de literatürde yer almaktadır. İçerisinde termomineral suların bulunduğu doğal kaynaklar su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli yöntemlerin kullanıldığı tedavi şekilleridir. Bunların yanına, iklimsel tedaviler, fizyoterapi ve rehabilitasyon, egzersiz, psikolojik destekler, diyet gibi yaklaşımlarda termal turizm anlayışına entegre edilebilir.

Türkiye, coğrafi konumu ve yer küre özellikleri ile çok sayıda yeraltı termomineral su kaynağına sahiptir. Bu kaynakların içerisinde, zengin eriyik ve mineraller bulunmaktadır. Türkiye’de tespit edilmemiş kaynaklar ile birlikte 1500’den fazla kaynak olacağı düşünülmektedir. Bu özelliğiyle kaynak sayısında Avrupa’nın en üst sıralarında yer alan Türkiye’nin sağlık turizminde daha yüksek oranda kullanılması, ayrıca uygulanacak kürlerde ayakta ve yatan hasta için fizyoterapi ve rehabilitasyon ile entegrasyonunun sağlanarak kombine bir tedavi yaklaşımının ortaya konması sağlık turizmine önemli kazanımlar sağlayacaktır.

Fizyoterapi ise kas-iskelet sistemi sorunlarından nörolojik rahatsızlıklara kadar geniş bir yelpazede tedavi sunan önemli bir sağlık disiplini. Fizyoterapi tedavi modalitelerinde tüm uygulamalar termal tesislerde sorunsuzca ve yüksek kalite standartlarında uygulanabilmektedir. Bu iki alanın entegrasyonu, hastaların daha kapsamlı ve etkili bir sağlık hizmeti almasına olanak tanır.

Sonuç olarak termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon amacıyla kullanılması, sadece fiziksel sağlığı değil, aynı zamanda mental ve duygusal iyilik halini de destekleyecektir. Bu tezin temel amacı, T¼rkiye'deki kaplıcaların sağlık turizminin ¼zellikle fizyoterapi ve rehabilitasyon alanında nasıl etkili bir şekilde kullanılabileceğini ve bu potansiyelinin nasıl daha geniş kitlelere tanıtılabileceğine katkı sağlamaktır.

2. LİTERATÜR

2.1. Termal Turizm Kavramı

Termal turizm sağlık turizminin en önemli halkalarından biridir. Sağlık turizmi bir ülkeden farklı bir ülke destinasyonuna kişilerin tıbbi hizmetlerden faydalanmak için seyahat etmesidir (Cortez N, 2008). Hall'e göre sağlık turizmi iyileşme ve sağlığın devamlılığını amaçlayan bireyin normal ev ortamından en az bir gece seyahat etmesini sağlayacak turizm olanaklarının temini ve tanıtımını içeren endüstriyel ve ticari bir olgudur (Hall, 2003). Sağlık turizminin en önemli ayaklarından biri termal turizmdir. Termal turizm veya kaplıca turizmi; mineralize termal su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli türdeki yöntemlerin yanında, iklim kürü, fizyoterapi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destek tedavilerini de kapsayan turizm hareketi olarak tanımlanır (Akat, 2000). Termal turizm, doğal sıcak su kaynaklarının (şifalı suların) sağlık ve dinlenme amacıyla kullanıldığı bir turizm türüdür. Bu kaynaklar, genellikle mineraller açısından zengin ve çeşitli terapötik özelliklere sahiptir. Termal turizm; spa, wellness ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilir. Termal turizm bireylerin termal suları tedavi ve rehabilitasyon amaçlı, stresi azaltma ve genel sağlığı iyileştirmesi için ziyaret ettiği bir turizm çeşididir. Sıcaklığı 18-20°C'den yüksek termal suların çok eski zamanlardan günümüze kadar birçok uygarlık tarafından tedavi, arınma, dinlenme amaçlı kullanılmagelmiştir (Cihangir İ.S., 2016). Termal turizmin en önemli argümanı kaplıca sularıdır. Kaplıca suları halk arasında şifalı su olarak tanımlanmaktadır. Şifalı su, belirli bir ısısı olan, koku, tat ve renk bakımından, evlerde kullanılan sulardan farklı, yeraltından kaynakayan ve yer yüzüne çıkan su olarak tanımlanır (Tuna N, 1976). Tarih öncesi dönemlerden itibaren şifalı sular sık sık kullanılmaya başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Kaplıca suları bir ya da birkaç yeraltı kaynağından beslenen sulardır. Ancak her yeraltı kaynağı kaplıca suyu ya da şifalı su olarak adlandırılmaz. Bir suyun kaplıca suyu (şifalı su) olabilmesi için dünyada kabul görmüş "Alman Kaplıcalar Birliği"nin standartlarına uygun olması gerekmektedir. Bu standartlara göre doğal sıcaklıkları 20 °C nin üzerinde olan şifalı sulara "Termal Su", litrelerinde 1 g"ın üzerinde çözünmüş mineral içeren daha düşük sıcaklıktaki sulara "Mineralli Su" hem doğal sıcaklıkları 20 °C"nin üzerinde olan hem de litrelerinde 1g"ın üzerinde çözünmüş mineral

içeren sulara “Termomineral Su” (Sıcak Mineralli Sular) adı verilmektedir (Karagülle Z., 2002; Özbek D., 2008). Günümüzden antik çağa kadar geniş bir tarih aralığında uzanan ve sağlık turizmi olarak kabul edilen termal turizm alternatif turizmin önemli ayaklarından biri sayılmaktadır (Bucak T ve Özkaya E, 2013).

2.2. Evrimi

Antik Dönemde

Termal turizmin kökeni antik döneme kadar uzanır. Mısırlılar, Romalılar, Yunanlılar ve diğer antik medeniyetler termal suların iyileştirici özelliklerini fark etmiş ve termal banyolar inşa etmişlerdir. Mısır'da hijyen ve kozmetik amaçlı sıcak su buharının, çamurların kullanıldığı bilinmektedir. Kleopatra güzelliğini korumak için yüzüne çamur sargısı uygulardı. Bu uygulamalar Yunanlılar döneminde termalizim olarak adlandırılmıştır (Melillo L., 1995). Antik Roma'da "thermae" olarak bilinen termal hamamlar, hem sosyal hem de tıbbi merkezler olarak kullanılmıştır. Özellikle Romalılar savaşta yaralanan, yıpranan askerlerin kaplıca suyuna girmekle yaralarının çabuk kapandığı, kısa süre içerisinde güçlerini kazandıklarını görmüşler, her gittikleri yerde şifalı sular üzerine önemli tesisler kurmuşlardır (Akbulut, 2010). Antik dönemin ortalarından itibaren termal kaynakların kullanımı giderek yoğunlaşmış iyileşme ve tedavi edici özellikleri dışında sosyalleşmenin bir aracı olarak ta kullanılmıştır. Geçmiş dönemlerde özellikle Avrupa ve Ortadoğu'da sıklıkla kaplıca tedavisi ile birlikte balneoterapi ve egzersiz tamamlayıcı tedavi olarak kullanılmıştır (Baysal ve ark., 2018).

Orta Çağ ve Rönesans

Orta Çağ'da termal hamamların kullanımı azalsa da, Rönesans döneminde termal su kaynaklarına olan ilgi yeniden artmıştır. Bu dönemde, Avrupa'da pek çok termal kaplıca tesisi inşa edilmiştir. Orta çağ sonlarına doğru termal kullanımın yeniden artmasıyla 1500 lü yılların sonunda SPA terimi ortaya çıkmıştır. SPA'nın Latince "Salus Per Aqua" (sudan gelen sağlık) kelimesinden geldiği düşünülmekte olmasına rağmen 1600'lü yılların başında Belçika'da SPA isimli bir kasabada su ihraç edildiği ve bu kasabanın isminin çok kullanıldığı göze çarpmaktadır. Roma döneminde kurulan bu kasaba ve çevresinde roma hamamları olduğu da dikkate alınmalıdır (Neldeborn, 2012).

19. Yüzyıl ve Sanayi Devrimi

Sanayi devrimi ile birlikte özellikle üretim ve ulaştırma alanlarında meydana gelen yenilikler toplumsal alanda farklı yönelimler ortaya koymuştur. Kent merkezlerine göç bir akıma dönüşmüştür. Bu göç endüstri merkezlerinin gelişimine neden olmuştur (Mahiroğulları, 2005). Bu toplumsal hareketler kitleler arasında birçok sosyolojik ve kültürel değişikliklere neden olmuştur. Şehirleşme ve artan nüfus yaşanan çevreden başka ortamlara kaçma isteğini ortaya çıkarmış sanayileşmenin de etkisiyle başlayan çevresel kirlenme ve şehirlerin fazla göç alması turizmi doğrudan etkilemiştir (N. Kozak ve ark., 2017). Özellikle Avrupa’da, Almanya, Fransa, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde seyahat etme davranışlarının değişmesi ile termal kaplıcalar popüler hale gelmiştir.

20. Yüzyıl ve Modern Dönem

18 ve 19. yüzyıllar itibarı ile tıbbi hidroloji bilimsel bir alana taşındı maden suları ile ilgili çalışmaların altı çizildi. Doktorlar bu suların özelliklerine göre klinik endikasyonlar belirlemeye başladılar (Serena G. ve Georgi T., 2017). 20. yüzyıl ile birlikte termal turizm, modern tıbbın iyice gelişmesiyle birlikte bilimsel temellere dayandırılmıştır. 20. yüzyılın başında Fransız fizikçiler Pierre Curie ve Marie Curi'nin radyumu keşfi ile, İtalya ve Fransa'daki suların radyoaktivite ölçümleri, kaphca tedavisinin etki mekanizmasına yeni bir yaklaşım kazandırmıştır (Özer N., 1991). Termal tesisler, spa hizmetleri ve wellness merkezleri ile birleşerek daha kapsamlı sağlık ve iyileştirme hizmetleri sunmaya başlamıştır.

2.3. Küresel Önemi

2.3.1. Sağlık ve iyileşme

Termal turizm sürdürülebilir sağlıklı yaşam, tedavi ve toplum sağlığını koruma amaçlı fizyoterapi ile birlikte stres ve fiziksel tükenmişliğin tedavisinde önemli bir sağlık turizmi argümanıdır (Mustafa S ve Koray G, 2008). Termal sular, romatizmal hastalıklar, kas-iskelet sistemi sorunları, dermatolojik hastalıklar ve stresle ilişkili rahatsızlıklar gibi çeşitli sağlık problemlerinin tedavisinde kullanılmaktadır. Termal turizm, doğal tedavi yöntemleri arayan kişiler için önemli bir seçenek sunar. Kaplıcalar dünya üzerinde yıllardır tıbbi amaçlı

kullanılmaktadır. Son dönemlerde kaplıca banyolarının dolaşım hastalıkları üzerindeki olumlu etkileri olduğu ve zihinsel iyilik haline katkıda bulunduğu çok az sayıda da olsa rapor edilmiştir (Takeda ve ark., 2023). Sağlığını önemseyen kişiler daha bilinçli bir sağlıklı yaşama doğru hareket etmeye başlamışlardır. Bu bilinç ile Covid pandemisi sonrası yaşam kalitesini arttırmak ve sağlığını korumak amacıyla termal tedavilere yönelmişlerdir (Brandão ve ark., 2021). 2022 yılında gerçekleşen 5. Uluslararası Turizm Araştırmaları Konferansı Bildiriler Kitabında yayınlanan 'Termal Tesislerin Kullanıcı Profili: Bir Literatür Taraması' adlı araştırmada termal turizm tercihinde yaş aralığının 50-75 olduğu tercih edenlerin çoğunluğunun kadın olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca kişilerin çoğunluğunun emekli olduğu ve orta-üst gelir düzeyine sahip olduğu kanaati tespit edilmiştir. Bununla birlikte tercih edenlerin eğitim düzeyinin yüksek olduğu ve termal tesislere yakın bölgelerde yaşadıkları gözlemlenmiştir (Rodrigues ve ark., 2022). Bu araştırmada göstermektedir ki termal tesislerin kullanım hedefi eğitim, gelir düzeyi, bilinirlik gibi etmenlerle şekillenmektedir. Sağlıklı yaşama geçişte modern tıp yanında alternatif tedavi yöntemlerinin dikkate değer bir şekilde ilgi uyandırması ve talepteki önemli artış, ülkeleri, yerel yönetimleri, özel girişimcileri kaplıca, eko-sağlık turizmi, ve benzeri yönere doğru açılmaya zorlamıştır.

2.3.2. Ekonomik katkılar

Termal turizm, birçok ülke için önemli bir gelir kaynağıdır. Termal tesisler, yerel ekonomilere katkı sağlar, istihdam yaratır ve turistik bölgelerdeki altyapının gelişmesine yardımcı olur. Balıkesir Gönen kaplıcalar bölgesinde yapılan bir araştırmada kaplıca turizm hareketlerinin belirli girişimler dışında iç turizm hareketleri olarak gözlenmektedir. Gerekli yatırım ve planlamalarla iç pazarın dışa açılması ve iç pazarın genişlemesi mümkün olacağı kanısına varılmıştır (Bedriye ve Tunçssper, 2008). Özellikle Almanya, İtalya, Macaristan, İzlanda ve Japonya gibi ülkeler, termal turizmden büyük ekonomik faydalar sağlamaktadır. Global Wellness Institute'ın Aralık 2021'de yayınladığı 'Global Wellness Economy' adlı bildirisinde sağlıklı yaşam gezginlerinin tipik bir uluslararası turistten %35 daha fazla harcama yapmaktadır tespiti yapılmıştır (Global Wellness Istitute, 2021). Yapılan araştırmalar termal turizm alanında yapılacak yatırım ve doğru stratejilerin ülke ekonomilerine önemli katkılarda bulunacağını göstermiştir.

2.3.3. Kültürel ve sosyal değerler

Kültür turizmi, turistin bir uygarlığa ait fehametleri görmek amaçlı ziyaretidir (Öztürk ve Yazıcıoğlu İ., 2002). Kültürel turizm kapladığı alan bakımından oldukça geniştir. Sadece bölgenin otantik kültürel varlıkları değil tarihi ve kültür ile bütünleşmiş doğal yapıları da ilgi çekmektedir. Özellikle bölgelerde bulunan ören yerleri ve tarihi hamamlar çok cezbedicidir. Kültür turisti o bölgeye yalnızca gezinti amacıyla değil, bölgenin tüm potansiyelini hissetmek ve yararlanmak ister. Kültürel turizmin kendisi bir propaganda ve reklâm aracıdır. Kültürel turizmin mevsimlik olma özelliği yoktur. Turizmin zamana-mekana yayılmasında etkili bir araçtır (Emekli G., 2006). Bu nedenle termal turizm, kültürel ve sosyal açıdan da önemli bir role sahiptir. Termal tesisler, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunur.

2.3.4. Sürdürülebilir turizm

Sürdürülebilirlik: süreğen olarak devam eden sistemlerin kesintisiz bir biçimde temel kaynakları harcamadan ve bozmadan devamlılığının sağlanması durumudur (Kaypak Ş., 2010). Termal turizmin hızlı gelişim sebeplerinin iki ana nedeni vardır; birincisi kişilerin boş zamanlarının artması ikinci ise kişilerin kazançlarının artmasıdır. Termal turizm alanlarının genellikle kırsal bölgelerde konumlanmış olması ve mevsimlere bağımlı olmaması nedeniyle daha sürdürülebilir olduğu düşünülmektedir. Kaynakların verimli kullanılması, dönüştürülebilir sistemlerin hayata geçmesi, doğada çözünebilir materyallerin kullanılması, karbon salınımının azaltılması ve birçok unsur sürdürülebilirliğin temel yapılarıdır. (Alen M ve ark., 2006). Termal turizm bu bağlamda çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemlidir. Doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı, termal turizmin temel prensiplerinden biridir. Çevre dostu termal tesisler, sürdürülebilir turizme katkıda bulunur ve ekolojik dengeyi korur.

2.4. Dünyada Öne Çıkan Termal Turizm Bölgeleri

Global Wellness Institute'ın yaptığı bir araştırmaya göre; Asya-Pasifik bölgesi ve Avrupa'da termal/mineral endüstri oldukça yoğunlaşmıştır. Verilere göre toplam küresel

gelirlerin %95'i bu bölgeden sağlanmaktadır. 2018-2022 bandında 266 yeni termal/mineral hayata geçirildiği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte 200'den fazla projenin gerçekleştirilme çalışmaları başlamıştır (Global wellness institute, 2024). Global Wellness Institute termal/mineral kaynak tesislerini üç ayrı sınıflandırma içine almıştır.

Tablo 2.1 Kaplıca/Mineral kaynak işletme türleri

Rekreasyonel kaynaklar	Wellness amaçlı kaynaklar	Terapötik, iyileştirici kaynaklar
Termal/maden suyu yüzme havuzu tesisleri	Termal/maden suyu banyo tesisleri	Tedaviler için kullanılan termo/mineral sağlık tesisleri ve senatoryumlar
Termal/mineral bazlı su parkları	Termal/mineral bazlı kaplıcalar	
Termal/mineral bazlı su bazlı yüzme havuzu bulunan otel ve tatil köyleri	Talassoterapi kaplıcaları ve tatil köyleri	
Termal kaplıca tesisleri		

<https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/thermal-mineral-springs/> (Global wellness institute, 2024).

Dünyanın çeşitli bölgelerinde birçok türde termal kaynaklar bulunmaktadır. Bu kaynaklar aşağıda sıralanmıştır (Şengül ve Bulut, 2019).

Avrupa

Almanya: Baden-Baden, Wiesbaden ve Bad Füssing gibi termal şehirleri ile ünlüdür.

Macaristan: Budapeşte, termal banyoları ve kaplıcaları ile tanınır.

İtalya: Abano Terme, Montecatini Terme ve Ischia gibi termal destinasyonları ile bilinir.

Çek Cumhuriyeti: Karlovy Vary ve Mariánské Lázně gibi termal bölgeleri ile ünlüdür.

Asya

Japonya: Onsen kültürü, Japonya'nın termal turizmdeki önemli rolünü gösterir. Beppu ve Hakone, ünlü onsen bölgeleridir.

Güney Kore: Jeju Adası ve çeşitli termal bölgeleri ile bilinir.

Amerika

ABD: Yellowstone Ulusal Parkı ve Hot Springs Ulusal Parkı gibi termal kaynakları ile bilinir.

Meksika: Hidalgo ve San Miguel de Allende gibi termal bölgeleri ile ünlüdür.

Diğer Bölgeler

Yeni Zelanda: Rotorua, termal aktiviteleri ve doğal kaplıcaları ile bilinir.

İzlanda: Blue Lagoon, dünyaca ünlü termal spa merkezidir.

2.5. Türkiye'nin Termal Turizm alanındaki potansiyeli

Türkiye'nin termal turizm potansiyeli oldukça zengin ve tarihsel bir geçmişi kapsamaktadır. Türkiye, termal suların kullanımını konusunda geniş bir tarihe sahiptir. Antik Roma İmparatorluğu ve Bizans İmparatorluğu döneminde şu anki Türkiye Cumhuriyeti topraklarında termal sular, genellikle sağlık, iyileşme ve dinlenme amacıyla kullanılmıştır. Roma döneminde inşa edilen antik hamamlar ve kaplıcalar, bu dönemin izlerini taşır. Türklerin Anadolu topraklarına yerleşmesi ile birlikte termal suların önemi giderek artmış ve gelişmeye devam etmiştir. Özellikle Selçuklu döneminden başlayarak Osmanlı dönemi ile devam eden, termal kaplıcaları kullanarak sağlık sorunlarına çare arayışı günümüz Türkiye'sinde de önemli bir yer tutmaktadır. Cumhuriyet döneminde, Türkiye'deki termal turizmin gelişimi hız kazanmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin

kurucusu Atatürk'ün uğraşları ile, su (balneoterapi) ve çamurun(peloidoterapi) iyileştirici özellikleri ile ilgili analizler ve araştırmalar hızlanmışır (Doğaner S, 2001). Özellikle Afyonkarahisar, Denizli, Bursa, Yalova gibi bölgelerdeki termal kaynaklar turizm açısından önemli hale gelmiştir.

2.5.1 Türkiye'de jeotermal potansiyel

Türkiye, jeotermal enerji ve termal turizm açısından zengin bir kaynak potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin jeotermal potansiyelinin yaklaşık olarak %78'i Batı Anadolu'da, %9'u İç Anadolu'da, %7 si Marmara Bölgesinde, % 5'i Doğu Anadolu'da ve % 1'i diğer bölgelerde yer almaktadır (Fatma C.K. ve Mehmet K. K., 2019). Türkiye coğrafi yapısı ve jeomorfolojik özellikleri nedeniyle birçok yeraltı sıcak su kaynaklarına sahiptir. İçerik bakımından zengin eriyik ve mineral yapısı vardır. Özellikle 20 °C'nin üzerinde 600'ün üzerinde termal kaynak bulunmaktadır (Akkuş ve ark., 2005). Türkiye'nin termal su kaynakları bakımından en zengin bölgesi 123'ten fazla kaynak sayısı ile Ege Bölgesi'dir. İzmir, Manisa, Afyonkarahisar, Denizli, Aydın ve Kütahya birçok kaplıca ve termal tesis barındırır (Özşahin E ve Kaymaz Ç. K, 2013). Jeotermal kaynaklar, sadece termal turizm için değil, aynı zamanda enerji üretimi için de önemli bir kaynaktır. Ülkemizde jeotermal enerji konutların ısınması, özellikle ılıman iklimi olmayan bölgelerde seracılık faaliyetlerinde ve fabrikalarda enerji olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de termal su kaynakları yüksek debili ve içeriğindeki eriyik mineral değerleri yüksektir. Özellikle kükürt, radon, tuz bakımından yoğundur. 20°C ve üzerine birçok kaynağı vardır. Türkiye'de tespit edilmemiş kaynaklar ile birlikte 1500'den fazla kaynak olacağı düşünölmektedir (Şengöl ve Bulut, 2019). Harita'da Türkiye termal su kaynaklarının tektoniği-volkanik etkinliği ve sıcak su kaynaklarının dağılımı gösterilmiştir(<https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/jeotermal-harita/images/22.jpg>, 2024).

Şekil 2.1 Jeotermal kaynaklar ve alanlar haritası

Kaynak: (<https://www.mta.gov.tr/v3.0/Sayfalar/Hizmetler/Jeotermal-Harita/Images/22.Jpg>, 2024).

Oldukça yüksek kaynak sayısı ile Avrupa'nın en üst sıralarında yer alan Türkiye'nin sağlık turizminde daha yüksek oranda kullanılması, ayrıca uygulanacak kürlerde ayaktan ve yatan hasta için fizyoterapi ve rehabilitasyon ile entegrasyonunun sağlanarak kombine bir tedavi yaklaşımının ortaya konması sağlık turizmi önemli kazanımlar sağlayacaktır.

2.5.2 Sağlık ve wellness turizmi:

Global Wellness Institute, Wellness'ı bütünsel bir sağlık durumuna yol açan etkinliklerin, seçimlerin ve yaşam tarzlarının aktif olarak takip edilmesi olarak tanımlamaktadır. Wellness için en önemli nokta statik değil aktif bir yaşam tarzı arayışıdır. (Global wellness institute, 2024). Tüm dünyada medikal hizmetlerin yanında alternatif ve ekolojik sağlık argümanları ortaya konmaktadır. Sağlıklı yaşama doğru giden yolda bir çok alternatif alanlar açılmaktadır. Sağlık turizmi bu yönüyle bakıldığında tedavi edici turizm ile birlikte sağlıklı yaşama yönelik adımlar gelişerek artmaktadır. Bu bağlamda tüm dünyada termal, ekolojik, sağlıklı yaşam ile ilgili turizm modelleri hızla gelişerek tüm dünyada olduğu gibi ülkemizi de farklı arayışlara yönlendirmektedir. Günümüzde artık Türkiye, termal turizmde sadece tarihsel bir geçmişe değil, aynı zamanda modern sağlık ve wellness turizmine de ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Kaplıcalar, spa tesisleri ve sağlık merkezleri, ulusal ve uluslararası ziyaretçileri çekmektedir.

Sağlık turizmine bakıldığında bir çok ülkede medikal turizm olarak yürütülmektedir. Oysa ki sağlık turizminin içeriğinde sadece medikal tedaviler yoktur. Medikal turizm yanında termal turizm ve yaşlı-engelli turizmi gibi bir çok alt dalı vardır. Bu karmaşayı ortadan kaldırmak için Global Wellness Institute medikal turizm ve wellness turizmi arasındaki farkları ortaya koymuştur. (Global wellness institute, 2024).

Son dönemlerde medi-spa kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu terim alışılmış spa terapisinin modern tıbbi yöntemlerle entegre edilmiş halidir. Kaplıca terapisi uzun yıllardır kullanılıyor olsa da medi-spa dinginleşme ile tıbbi terapiyi birleştirir.

Tablo 2.2 Medikal turizm ve wellness turizmi arasındaki farklar

Medikal turizm ve wellness turizmi arasındaki farklar	
Medikal turizm	Wellness turizmi
Reaktif	Proaktif
Teşhisi konmuş bir hastalık için tedavi arayışında seyahat etmek	Sağlık refahını korumak, yönetmek ve iyileştirmek için seyahat
Düşük maliyet, kaliteli bakım arayışı için seyahat	Sağlıklı yaşam arzusu, hastalıkların önlenmesi, stresin azaltılması, kötü yaşam tarzı ve alışkanlıkların azaltılması için seyahat
Tıbbi açıdan profesyonelleşmiş, uzmanlaşmış tesislere ulaşım için seyahat	Özgün deneyimler için seyahat
Faaliyetler hastalık odaklıdır. Tıbbi gereksinin vardır. Doktor kontrolündedir.	Faaliyetler gönüllü, proaktif, tıbbi nitelikli değildir.

Kaynak: (Global wellness institute, 2024).

<https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/what-is-wellness-tourism/>

Yukarıda tablodan anlaşılacağı gibi wellness turizmi sağlık turistinin sadece bedensel iyilik hali değil, mental ve ruhsal yönden de iyilik halinin üst düzeye çıkarılmasını sağlamayı amaçlayan bir turizm çeşididir.

Türkiye'nin termal turizmi, ekonomiye önemli bir katkı sağlamaktadır. Yatırımlar, istihdam yaratma potansiyeli ve turizm gelirleri, bu sektörün ülke ekonomisindeki rolünü güçlendirmektedir.

Türkiye'nin termal turizmi, tarih boyunca geleneksel kullanımından modern turizm alanına uzanan bir evrim geçirmiştir. Zengin termal kaynakları ve tarihsel mirasıyla, Türkiye, dünya genelinde sağlık ve termal turizm destinasyonu olarak önemli bir konumda bulunmaktadır. Kaplıcaların rehabilitasyon amacıyla kullanılması, termal suların sağlık üzerindeki olumlu etkilerinden yararlanmayı içerir. Termal suların sağlık üzerindeki olumlu etkileri aşağıda sıralanmıştır.

2.5.3. Mineral içeriği ve terapötik etkiler

Ülkemizdeki kaplıcalar, büyük çoğunlukla doğal olarak zengin mineral içeriğine sahiptir. Bu mineraller, suyla temas ettiğinde çözünerek termal suyu zenginleştirir. Özellikle sülfat, klorür, magnezyum, kalsiyum gibi minerallerin su içindeki yüksek konsantrasyonları, çeşitli sağlık sorunlarına olumlu etkilerde bulunabilir. Kronik ağrı yönetiminde balneoterapinin etkin bir yol olduğu kanıtlanmıştır (Morer ve ark., 2017). Romatizmal hastalıkların tedavisi, kas ve eklem rahatsızlıkları, cilt sorunlarının iyileştirilmesi, solunum yolu hastalıklarının tedavisi, stresin azaltılması ve iyilik halinin artmasında rol oynamaktadır.

2.5.4. Romatizmal hastalıkların tedavisi:

Üç gün ve üzeri termal banyolar romatoid artrit de dahil olmak üzere kas-iskelet sistemi hastalıklarında kayda değer tedavi etkileri bulunmaktadır. Termal banyolar endikasyonu bulunan herkes için yararlıdır. Çünkü düşük maliyetli ve yan etkisi azdır (Gebretsadik ve ark., 2021). Kaplıcalar, romatizmal hastalıkların tedavisinde oldukça etkili olabilir. Sıcak termal su, eklem ağrılarına, kas gerginliklerine ve romatizmal rahatsızlıklara karşı rahatlatıcı bir etki sağlar. Bu, kaplıcaların özellikle osteoartrit, romatoid artrit gibi rahatsızlıkların yönetiminde kullanılmasını destekler.

2.5.5. Kas ve eklem rahatsızlıkları:

Kaplıcalar, kas ve eklem problemleri olan bireyler için bir tür fizyoterapi sağlar. Sıcak su, kasları rahatlatır, eklemlerin hareketliliğini artırır ve ağrıyı azaltır. İnsan vücudunda sıcak uyarılar kolajenden zengin vücut bölümlerinin elastitesini arttırarak doku ve eklem hareketliliğini arttırır (Karaca Ş ve ark., 2005). Günümüzde kronik kas iskelet

rahatsızlıklarından kaynaklı ağrılarda asırlardır kullanılan kaplıca tedavisi, tedavi programlarına eklenmiştir (Fioravanti A ve ark., 2011). Bu nedenle, spor yaralanmaları, bel ağrısı, eklem sertliği gibi sorunlarla başa çıkmak için kaplıcalar tercih edilebilir.

2.5.6. Cilt sorunlarının iyileştirilmesi

Termal kaynaklardan gelen suların balneoterapik olarak cilt tedavilerinde üstlendiği görevler geçmişten bu yana bilinmektedir (Huang A. ve ark., 2018). Termal balneoterapi, bir çok deri rahatsızlıklarında kayda değer şekilde kullanılmaktadır. Bu durumun kabul görmüş ilaç tedavilere göre daha naturel, anti toksik ve hoşça giden tedavi yöntemidir (Matz H ve ark., 2003). Kaplıcalardaki mineral içeriği, cilt sağlığını olumlu yönde etkileyebilir. Özellikle sedef hastalığı, egzama gibi cilt problemleri için termal suların düzenli kullanımının ciltteki iltihapları azalttığı ve genel cilt durumunu iyileştirdiği gözlemlenmiştir. Son dönemlerde medi-spa kavramı artaya çıkmaya başlamıştır. Bu terim alışılmış spa terapisinin modern tıbbi yöntemlerle entegre edilmiş halidir. Kaplıca terapisi uzun yıllardır kullanılıyor olsa da medi-spa dinginleşme ile tıbbi terapiyi birleştirir (Goldman, 2008). Bu nedenle kimyasal peelingden lazere kadar geniş bir yelpazede dermatolojik spa ile alışlagelmiş spa cilt ve kozmetik tedavinin bir argümanıdır (Riyaz ve Arakkal, 2011).

2.5.7. Solunum yolu hastalıkları

Solunum yollarına yönelik kaplıca tedavilerinde inhalasyon, aerosoller, burun duşları gibi yöntemler tavsiye edilmektedir. Bu uygulamalar kişinin bağışıklık sistemini güçlendirmekte ve hastalık yapıcı organizmalar karşı direnci artırıcı ve önleyici tedavi etkileri vardır. Ancak bu pozitif tesirler genellikle hastaların bireysel algılarına yöneliktir. Klinik açıdan nekahat düzeylerini ortaya koymak zordur (Maccarone ve Masiero, 2021). Dolayısı ile termal suların içerdiği mineral buharlarının solunum yolu sorunlarına olumlu etkilerinden dolayı, astım, bronşit gibi solunum yolu hastalıkları teşhisi olan kişilere kaplıcalardaki buhar banyoları önerilmektedir. Ancak literatürde kanıtlı tedavi bileşenleri ortaya konmamıştır.

2.5.8. Stres ve rahatlama

Kaplıca tedavileri ile geniş bir yelpazede hastalık belirtilerinin azaltıldığı düzeneklerin varlığı tam olarak aydınlatılamamıştır. Ancak termal tedavilerin enflamasyon ve strese bağlı patolojik durumların iyileştirilmesinde tamamlayıcı bir rol üstlendiği görülmektedir (Cacciapuoti ve ark., 2020). Kaplıcalarda yapılan egzersiz ile birlikte yapılan terapötik aktiviteler, stresi azaltabilir ve genel bir rahatlama sağlayabilir. Hidroterapi, egzersiz, masaj ve diğer spa tedavileri, zihinsel ve duygusal iyileşmeye katkıda bulunabilir. Isının iyileştirici kapasitesi, organizmaların strese tepki verme ve adaptasyon için hücresel tepkiler üretme yeteneği ile bağlantılıdır (Rattan ve Demirovic, 2010). Kaplıcaların rehabilitasyon amacıyla kullanılması, sadece fiziksel sağlığı değil, aynı zamanda mental ve duygusal refahı da desteklemektedir. Ancak, bu tür uygulamalara başlamadan önce uzman bir sağlık profesyoneli ile görüşmek önemlidir.

2.6. Türkiye’de Termal Turizmin durumu ve Yeraltı Kaplıca Sularının çeşitliliği

2.6.1 Türkiye’de termal turizmin durumu

Türkiye, jeotermal kaynaklar açısından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Ülkenin dört bir yanına dağılmış çok sayıda termal kaynak, Türkiye’yi termal turizm açısından cazip bir destinasyon haline getirmiştir. Türkiye’de termal turizm, hem yerli hem de yabancı turistler için önemli bir sağlık ve dinlenme alternatifi sunmaktadır. Türkiye’de en önemli termal bölgeler aşağıdaki gibidir (Çilhoroz A ve Sivuk İ, 2021; Özşahin E ve Kaymaz Ç K, 2013).

Popüler Termal Bölgeler

1. **Afyonkarahisar:** Türkiye'nin termal turizm başkenti olarak bilinir. Sandıklı, Gazlıgöl ve Ömer-Gecek gibi termal bölgeleri vardır.
2. **Denizli:** Pamukkale, travertenleri ve termal suları ile ünlüdür. Karahayıt termal suları da önemli bir destinasyondur.
3. **Kırşehir:** Kaplıca kaynakları açısından Türkiye'nin kaplıca bakımından zengin kaynaklara sahip en önemli Selçuklu şehridir. Kırşehir Kapadokya turizm havzasına

konum olarak çok yakın olması nedeniyle Kırşehir yöresinde bulunan bu kaplıcalar turistler tarafından talep görmektedir

4. **Yalova:** İstanbul'a yakınlığı nedeniyle popülerdir. Termal ilçesi termal kaynaklarıyla bilinir.
5. **Balıkesir:** Gönen ve Edremit gibi termal merkezleri ile bilinir.
6. **Kütahya:** Yoncalı ve Simav gibi termal kaplıcaları vardır.
7. **Bursa:** Tarihi kaplıcaları ve modern termal otelleri ile ünlüdür.

2.6.2. Türkiye'de Yeraltı Kaplıca Sularının Çeşitliliği

Türkiye'deki termal sular, sıcaklıkları ve mineral içerikleri açısından büyük bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik, farklı sağlık sorunlarının tedavisinde kullanılmalarını mümkün kılmaktadır.

Mineralli Sular: İçerdikleri mineraller sayesinde cilt hastalıkları ve romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır.

Karbonatlı Sular: Sindirim sistemi hastalıkları ve metabolik bozuklukların tedavisinde etkilidir.

Kükürtlü Sular: Cilt hastalıkları, solunum yolu hastalıkları ve romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır.

Radonlu Sular: Nörolojik hastalıklar ve romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır.

Bikarbonatlı Sular: Sindirim sistemi hastalıkları ve metabolik bozuklukların tedavisinde etkilidir.

Demirli Sular: Anemi ve çeşitli kan hastalıklarının tedavisinde kullanılır.

Florürlü Sular: Diş ve kemik sağlığı için önemlidir.

2.6.3. Bölgelere Göre Kaplıca Suları

Ege Bölgesi:

Afyonkarahisar: Sandıklı, Gazlıgöl ve Ömer-Gecek kaplıcaları. Sular genellikle kükürtlü ve bikarbonatlıdır.

Denizli: Pamukkale ve Karahayit. Sular, kalsiyum karbonat içerir ve traverten oluşumuna neden olur.

Kütahya: Yoncalı ve Simav kaplıcaları, kükürtlü ve sodyumlu sular içerir.

Marmara Bölgesi:

Yalova: Termal kaplıcaları, sodyum, kalsiyum ve sülfat içerir.

Bursa: Çekirge ve Oylat kaplıcaları, bikarbonatlı ve sülfatlı sulara sahiptir.

İç Anadolu Bölgesi:

Kırşehir: Kükürt, sodyum, bikarbonatlı sular içerir.

Ankara: Kızılcahamam ve Haymana kaplıcaları, sodyum bikarbonatlı sulara sahiptir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi:

Diyarbakır: Çermik kaplıcaları, sodyum bikarbonatlı ve klorürlü sular içerir.

Doğu Anadolu Bölgesi:

Erzurum: Pasinler kaplıcaları, kükürtlü ve bikarbonatlı sular içerir.

Van: Erciş ve Başkale kaplıcaları, çeşitli mineraller açısından zengindir.

2.7. Termal Turizm Modelleri

Termal turizm, doğal termal su kaynaklarının sağlık, dinlenme ve tedavi amacıyla kullanıldığı bir turizm türüdür. Bu turizm türü, termal su kaynaklarının özelliklerine, kullanım şekline, sunulan hizmetlere ve hedeflenen müşteri kitlesine göre çeşitli modellerde sınıflandırılabilir. İşte termal turizmin farklı modelleri (M. Kozak ve Kozak, 2014; Smith ve Puczkó, 2009).

2.7.1. Sağlık ve tedavi odaklı termal turizm modeli

Amaç: Sağlık sorunlarının tedavisi ve iyileştirilmesi.

Hedef Kitle: Kronik hastalıkları olan bireyler, yaşlılar, fizyoterapi ve rehabilitasyon ihtiyacı olan kişiler.

Hizmetler:

Fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri

Hidroterapi, balneoterapi, peloidoterapi (çamur banyoları)

Medikal masajlar

Ortopedik ve nörolojik rehabilitasyon programları

Örnek Bölgeler:

Türkiye: Afyonkarahisar, Kütahya, Bursa

Macaristan: Hévíz

Çek Cumhuriyeti: Karlovy Vary

2.7.2. Wellness ve spa odaklı termal turizm modeli

Amaç: Dinlenme, yenilenme, arınma ve genel sağlık iyileştirilmesi.

Hedef Kitle: Stres yönetimi ve yaşam kalitesini artırmak isteyenler, sağlıklı yaşam tarzını benimseyenler.

Hizmetler:

Spa ve wellness terapileri

Aromaterapi, refleksoloji, taş masajı

Pilates, yoga, meditasyon ve fitness programları

Güzellik ve cilt bakım uygulamaları

Örnek Bölgeler:

Türkiye: Pamukkale, Yalova

Japonya: Beppu, Hakone

İzlanda: Blue Lagoon (Smith ve Puczkó, 2009)

2.7.3. Kültürel ve tarihi termal turizm modeli

Amaç: Tarihi ve kültürel değerlerin deneyimlenmesi.

Hedef Kitle: Tarih ve kültür meraklıları, turistler.

Hizmetler:

Tarihi termal hamamlar ve kaplıcalar

Kültürel turlar ve etkinlikler

Yerel gastronomi ve kültürel deneyimler

Müze ve tarihi eser gezileri

Örnek Bölgeler:

Türkiye: Bursa, İstanbul (Tarihi Osmanlı hamamları)

Macaristan: Budapeşte (Gellért Hamamı, Széchenyi Termal Hamamı)

İtalya: Roma (Antik Roma hamamları)

2.7.4. Ekoturizm ve doğa odaklı termal turizm modeli

Amaç: Doğa ile iç içe, sürdürülebilir turizm deneyimi.

Hedef Kitle: Doğa severler, ekoturizm meraklıları, sürdürülebilir yaşam tarzını benimseyenler.

Hizmetler:

Doğal termal havuzlar ve kaplıcalar

Doğa yürüyüşleri, trekking ve bisiklet turları

Doğal ve organik spa terapileri

Çevre eğitimi ve sürdürülebilirlik programları

Örnek Bölgeler:

Türkiye: İzmir (Balçova), Bolu (Abant)

İzlanda: Myvatn Nature Baths

Yeni Zelanda: Rotorua

2.7.5. Lüks ve prestij odaklı termal turizm modeli

Amaç: Lüks ve yüksek kaliteli hizmetler sunarak prestijli bir deneyim yaşatmak.

Hedef Kitle: Yüksek gelir grubuna sahip bireyler, VIP müşteriler.

Hizmetler:

Beş yıldızlı termal oteller ve resortlar

Özel termal havuzlar ve spa suitleri
Kişisel wellness danışmanları
Özel gastronomi ve fine dining deneyimleri
Örnek Bölgeler:
Türkiye: Afyon (lüks termal oteller)
İtalya: Toskana (Castello di Casole)
Fransa: Evian-les-Bains

2.7.6. Aile ve sosyal odaklı termal turizm modeli

Amaç: Ailelerin birlikte vakit geçirebileceği ve sosyal etkileşimlerin artırılabilceği bir deneyim sunmak.

Hedef Kitle: Aileler, gruplar ve sosyal etkinlikler arayanlar.

Hizmetler:

Aile dostu termal havuzlar
Çocuklar için oyun alanları ve aktiviteler
Grup terapileri ve sosyal etkinlikler
Aile paketleri ve özel indirimler

Örnek Bölgeler:

Türkiye: Bolu (Karacasu Termal Tesisleri)

Macaristan: Bük

ABD: Hot Springs, Arkansas

Termal turizmi, farklı ihtiyaç ve beklentilere göre çeşitlenen çok yönlü bir turizm türüdür. Türkiye, zengin termal su kaynakları ve çeşitli termal turizm modelleri ile bu alanda önemli bir destinasyon olma potansiyeline sahiptir. Her bir model, belirli bir hedef kitleye hitap ederek sağlık, dinlenme, kültürel deneyim ve lüks gibi farklı turizm ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu çeşitlilik, termal turizmin geniş bir yelpazede turist çekmesine ve turizm sektörünün sürdürülebilir gelişimine katkı sağlamaktadır.

2.8 Türkiye’de termal turizmin sağlık turizmindeki yeri

Türkiye, jeotermal kaynaklar açısından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Bu zenginlik, ülkenin termal turizm potansiyelini artırmış ve sağlık turizminin önemli bir bileşeni haline getirmiştir. Termal turizmin sağlık turizmi içindeki yeri, Türkiye’nin ekonomik, sağlık ve turizm sektörlerine sağladığı katkılar ile değerlendirilebilir.

2.8.1. Termal turizmin sağlık turizmi içindeki önemi

Termal turizm, modern tıbbın yanında tamamlayıcı bir tedavi yöntemi olarak sağlık turizminde yerini almıştır. Özellikle fiziksel terapi ve rehabilitasyon süreçlerinde etkili sonuçlar sağlar (Erol ve Aydemir, 2019).

Sağlık ve İyileşme

Termal sular, çeşitli mineraller ve elementler içerir. Bu sular, birçok sağlık sorununun tedavisinde kullanılabilir:

Kas-iskelet sistemi hastalıkları: Romatizma, artrit, fibromiyalji gibi hastalıkların semptomlarını hafifletir.

Cilt hastalıkları: Sedef, egzama gibi cilt rahatsızlıklarının tedavisinde etkilidir.

Nörolojik hastalıklar: SVO, multiple skleroz gibi nörolojik rahatsızlıkların rehabilitasyonunda yardımcı olur.

Solunum yolu hastalıkları: Astım, bronşit gibi hastalıkların tedavisinde kullanılabilir.

Sindirim sistemi hastalıkları: Mide ve bağırsak problemlerinde iyileştirici etkisi vardır.

Rehabilitasyon

Termal turizm tesisleri, modern rehabilitasyon merkezleri ile entegre çalışmaktadır. Fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri, termal suların tedavi edici etkisi ile birleştirilerek hastaların iyileşme sürecini hızlandırır. Bu durum, özellikle ortopedik ve nörolojik rahatsızlıkların tedavisinde etkilidir.

2.8.2 Türkiye'nin sağlık turizmindeki pazar payı

Ülkemizin sağlık/termal turizmde amacı olmayan, günü birlik fırsatlar kollayan çalışmaları ile pazarda yer alması olanaksızdır. Türkiye sağlık turizmindeki pazar payını arttırmaya yönelik atılımlar

içinde olmalıdır. Sağlık turizmi ile ilgili bir çok yapıcı gelişmeye rağmen ülkemiz , talep edilen hedeflerin çok altında kalmıştır (Biri G, 2021). Hem iç pazarda hem de global pazarda tutundurma çalışmaları yapmalıdır. Bunun en önemli adımı uzun ömürlü ilişkiler ortaya koymaktır. Sağlık turizminde ana etken hizmet alıp memnuniyet skalası yüksek turistin vereceği geri bildirimlerdir. Bu sebeple vur kaç taktiği sektör açısından yıpratıcı ve yıkıcıdır. Ülkemizin medikal turizm pazarında yer alabilmesi için güvenilir, bilinir ve sonuç alınabilir bir yapısı olması gerekir. Bunun en önemli basmağı ise tüm dünyada kabul edilen bir sisteme entegre olmasıdır. Dolayısı ile pazar içinde tutunmanın ve orada uzun süre kalmanın en önemli şartlarından biri akredite olmaktır. Sağlık turizminde ülkelerin pazarda yer alabilme stratejilerden en geleneksel olanı fiyat/kalite faydasının ortaya konmasıdır. İkinci aşama, coğrafi çekicilik ve kültürel samimiyetin vurgulanmasıdır. Türkiye fiyat/kalite, coğrafi, tarihi-kültürel alt yapısı ile çekici bir pazar haline gelebilir. Gelir seviyesi nispeten daha yüksek pazarlara yönelik çalışmalar ilede sağlık/termal turizmdeki pazar payını arttırabilir. Hedef pazara yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetleri o pazarın diline uygun olması gereklidir. Potansiyel sağlık turistine yönelik başarılı bir yönlendirme için dikkat çekici hizmetlerin kullanımını önemlidir (Kübra K ve Sultan G, 2024).

2.8.3. Ekonomik katkılar

Turizm; sağladığı güç ile bir çok ekonomik ölçekteki ülkeler için, önemli gelir kaynağı olarak hizmet edebilir (UNWTO Tourism Investment: 2018).

Turizm Gelirleri

Termal turizm, Türkiye'nin turizm gelirlerine önemli katkılar sağlamaktadır.

Hem yerli hem de yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

Termal turizm, turizm sezonunu yılın 12 ayına yayarak turizm sektörünün sürdürülebilirliğine katkı sağlar.

Yerel Ekonomiye Katkı

Termal turizm tesisleri, yerel ekonomilere katkıda bulunur.

İstihdam yaratır ve bölgesel kalkınmayı destekler.

Yerel ürünlerin ve hizmetlerin tüketimini artırır.

2.8.4. Sağlık turizmi stratejileri ve politikaları

Sağlık ihtiyacı için seyahat etme davranışları zamanla artarak gelişmiştir. Bu durum günümüzde sağlık turizmi kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her alanda olduğu gibi sağlık turizmi de geliştikçe yöresel organizasyonlara ihtiyaç duymuştur. Bu ihtiyaçlar stratejik modellerin geliştirilmesi zorunluluğunu ortaya koymuştur. Her yönetsel olguda olduğu gibi sağlık turizmi yönetiminde en önemli basamak etkili bir stratejik planlamanın varlığıdır.

Strateji oyunun yeni kurallarını araştırmak ve kazanmak için bir yol bulmaktır (Pamuk G ve ark., 1997). Bazı kaynaklarda ise, stratejinin Latince yol, çizgi veya nehir yatağı anlamındaki “stratum” dan geldiği düşünülmektedir (Tosun K, 1989). Stratejinin doğuş noktası kesin olarak bilinmemektedir ancak yüzyıllarca bir savaş terimi olarak kullanılmıştır. Hatta bir dönem savaşlarla o kadar bağdaştırılmış ki ordular arasında savaş kurallarını belirlemeye kadar gitmiştir. Stratejide iki önemli olgu göze çarpmaktadır. Birincisi ulaşmak istenilen amaç ikincisi de amaç için seçilen yoldur. Dolayısı ile amacı ve yol haritası olmayan bir strateji düşünülemez. Sağlık turizmi açısından bu durum daha da önem kazanmaktadır. Türkiye coğrafi yapısı, kültürel varlıkları, yeraltı termal kaynakları, üç tarafında üç farklı denizin varlığı ile turizm sektörünün dünyada aranan destinasyonlarından biri haline gelmiştir. Bununla birlikte modern hastaneleri, modern tıbbi teçhizatların kullanımı, hekim ve sağlık personelinin kalifiye ve kaliteli olması gibi etmenler ile sağlık turizminde de adından sıklıkla söz ettirmeye başlamıştır. Ancak her ne kadar devlet yöneticileri, yerel yönetimler, özel işbirlikler, bireysel teşebbüsler sağlık turizminin gelişmesi konusunda çaba sarfetseler de sağlık turizmi stratejileri ve modellerinin net bir şekilde ortaya konulamamakta ya da uygulamalarda sıkıntılar yaşanmaktadır. Medikal Turizmin iktisadi şartlardan diğer sektörlerle istinaden minimal düzeyde etkilenmesi, kalite ve fiyat odaklı, sağlık turistinin tesisleri çoğunlukla görmeden seçmesi uluslararası, rekabet nedenleri ile stratejik olarak planlanmış tekrarlayan tanıtım kampanyaları önem arz etmektedir (Tontuş Ö.H., 2018)

Bu yaşanan sıkıntıların en aza indirilebilmesi için belirli strateji ve politikaların öne çıkması gerekmektedir. Bu strateji politikalarının üç önemli basamağı vardır.

Devlet Destekleri

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı, termal turizmi desteklemektedir. Strateji ve eylem planları ile termal turizmin geliştirilmesi hedeflenerek

termal turizm yatırımları teşvik edilmektedir. Özellikle kalkınma ajansları sağlık turizmi yatırımlarında ön ayak olmaktadır. 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge Teşvikleri kapsamında, ilgili maddeler gereği “Sağlık Turizmi, Bilişim, Eğitim, Film ve Yönetim Danışmanlığı Sektörlerine Yönelik Destek Unsurları” kapsamında tescil ve korunma, rapor ve yurtdışı şirket alımına yönelik danışmanlık, tanıtım ve pazarlama, belgelendirme, reklam, yurtdışı birim, danışmanlık, acente, komisyon desteği ve yine “Sağlık Turizmi ve Eğitim Sektörlerine Yönelik İlave Destek Unsurları” kapsamında ise tercümanlık hizmetleri ve hasta yol desteği ile münhasıran yurtdışına yönelik olarak yurtiçinde gerçekleştirilen tanıtım ve eğitim faaliyetleri desteklenmiştir. “İş birliği Kuruluşlarına Yönelik Destek Programı” kapsamında da ticaret ve alım heyeti programlarının desteklenmesi sağlanmıştır (Resmi Gazete, 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge, 2015). İlgili genelge maddelerinden anlaşılacağı gibi sağlık turizmi açısından devlet destekleri bulunmaktadır.

Uluslararası Tanıtım

Uluslararası tanıtımın en önemli basamaklarından biri markalaşmaktır. Çünkü marka imajı sağlık turistine güven tesisinde öne çıkar. Güven satın alınabilir bir ürün değildir. Onun kazanılması gerekir (Tontuş H.Ö., 2015). Türkiye, termal turizm potansiyelini uluslararası platformlarda doğru markalaşma stratejileri ile tanıtarak yabancı turist çekmeyi hedeflemektedir. Uluslararası sağlık turizmi fuarlarına katılım ve tanıtım kampanyaları düzenlenmektedir.

Kalite Standartları ve Akreditasyon

Akreditasyon, sunulan ürün ve servislerin belirlenen standartların çerçevesinde ya da daha üstünde olmasına sağlayan sistemler bütünüdür (Aktan ve Gencel, 2010). Akreditasyonun sağlık turizminde en kayda değer katkısı güven algısının olduğu ortaya çıkmıştır (Yiğit M., 2023). Termal turizm tesislerinin kalitesinin artırılması ve uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi ve uluslararası kalite standartlarına ulaşması için çalışmalar yapılmalıdır. Akreditasyon ve sertifikasyon programları ile hizmet kalitesi denetlenmektedir. Termal turizm, sağlık turizmi kapsamında sunduğu tedavi ve rehabilitasyon imkanları ile hem yerli hem de yabancı turistler için çekici bir seçenektir. Ekonomik katkıları, sağlık turizmi stratejileri ve devlet destekleri ile termal turizm,

Türkiye'nin turizm sektöründe sürdürülebilir büyümeye katkı sağlayarak bu alandaki yatırımların devam etmesi ve hizmet kalitesinin artırılması, Türkiye'nin termal turizmdeki rekabet gücünü artıracaktır.

2.9. Fizyoterapi ve Rehabilitasyonun Genel Prensipleri

Fizyoterapi ve rehabilitasyon, hastaların fiziksel fonksiyonlarını, hareket kabiliyetlerini ve genel yaşam kalitelerini iyileştirmeyi amaçlayan bir sağlık disiplini. Tanımlamadan da anlaşılacağı üzere fizyoterapi sağlık kaybı yaşayan hastaların fizyoterapi rehabilitasyon yöntemlerini kullanarak tedavi edilmesi, aynı zamanda bireylerin sağlıklarının korunması, geliştirilmesi ile önleyici faaliyetlerin tamamıdır. Fizyoterapide dokuda tedavi edici reaksiyonlar oluşturmak için bir sıcak, soğuk uygulama, elektroterapi, ses ve elektromanyetik dalgalar, su ve benzeri yöntemler kullanılır (Randall L Braddom, 2005). Gün geçtikçe fizyoterapiye ve fizyoterapistlere olan ihtiyaç artmaktadır özellikle Avrupa ülkeleri, Amerika, İngiltere gibi gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusunda etkisiyle fizyoterapistlere olan talep artmıştır. Avrupa birliği ve Polonya özelinde yapılan bir araştırmada, fizyoterapistlik mesleği en çok ihtiyaç duyulan ve aranan mesleklerden biri haline geldiği, Avrupa nüfusunun yaşlanması ve değişen yaşam tarzlarının sonuçları nedeniyle öneminin artacağı belirtilmiştir (Grzegorzcyk, 2023)

Multidisipliner yaklaşımın önemli bir ayağı olan fizyoterapi belirli prensipler çerçevesinde uygulanır.

2.9.1. Hareket ve fonksiyonel rehabilitasyon

Fizyoterapinin temel amacı, hastaların hareket yeteneklerini geri kazanmalarına ve günlük yaşamlarını mümkün olan en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olmaktır. Amerika Birleşik Devletlerinde 2014 yılında yapılan bir araştırma birinci basamak sağlık hizmetlerinde fizyoterapistlerin düşme riskine karşı yaşlılarda fonksiyonel kapasite ve rehabilitasyon programları doğrultusunda düşme riskini azaltabilecek egzersiz planlamaları yapabileceklerini belirtmiştir (Phelan ve ark., 2015). Kas kuvvetini artırmak, esnekliği geliştirmek ve postürü düzeltmek, bireyin denge ve gövde stabilizasyonunun geliştirilmesine yönelik çeşitli egzersiz ve teknikler fonksiyonel kapasiteyi arttıracaktır.

2.9.2. Ağrı yönetimi ve azaltılması

Kronik ağrı toplum sağlığının en önemli sorunlarından bir olarak görülmektedir. Amerika'da en çok görülen ve yıpratıcı rahatsızlığı olarak tanımlanmaktadır. ABD'de 40-50 milyon kişinin kronik ağrı ile başa çıkmaya çalıştığı öngörüsü vardır. Bu da ABD'de her yıl iş kayıpları ve hastane giderlerinde 100 milyar dolardan fazla kayba neden olmaktadır (Thomas, 2003). Ağrı nedeniyle ortaya çıkan sorunlar tedavi edilmedikçe arkasından ikincil komplikasyonlar gelişmektedir. Bu komplikasyonlar uzun süreli fiziksel yakınmalar, depresyon, uyku bozuklukları, iletişim problemleri, iş verimliliğinin azalması/iş kaybı, engellilik, uzun süreli ilaç kullanımı olarak tanımlanabilir (Cavlak ve ark., 2015) Fizyoterapistler, ağrının kaynağını belirlemek ve etkili ağrı yönetimi stratejileri geliştirmek için çalışırlar. Bu, manuel terapi, terapötik egzersizler ve elektroterapi gibi yöntemleri içerebilir.

2.9.3. Nörolojik rehabilitasyon

Nörolojik hastalıklar motor ve duysal defisitler yanında ruhsal defisitler de ortaya çıkarmaktadır. Bu tür hastalıklar yalnızca hasta açısından değil, bakım veren kişiler içinde zorlayıcı ve yıpratıcıdır. Nörolojik fizyoterapi, her hastanın fiziksel ve zihinsel sağlığının kapsamlı bir değerlendirmesiyle belirlenen, problem temelli bir yaklaşımı benimser (Spanakis ve ark., 2022). Doğru ve rehberlik edici rehabilitasyon programlarını ortaya koyabilmek için fizyoterapinin tam desteği gereklidir. Nörolojik hastalıkların (felçler, Parkinson hastalığı ve benzeri) etkilerini yönetmek, yaşam kalitesini artırmak ve günlük yaşam aktivitelerinde maksimum bağımsızlık sağlamak amacıyla fizyoterapistler özel rehabilitasyon programları sunarlar. Günümüzde nöro rehabilitasyonu, iyileşme sürecine katkıda bulunabilecek tüm olası faktörleri dikkate alır. Buna, motor yeti kayıplarının uzun vadeli yönetimi ile hasta ve bakım verenlerin kendi kendilerini yönetimlerini ve güçlenmelerini teşvik etmek de dahildir (Straudi ve Cano-de-la-Cuerda, 2023).

2.9.4. Hasta eğitimi ve öz yönetim

Fizyoterapistler, hastalara kendi sağlık durumlarını yönetme konusunda eğitim verir. Hastaların öz yönetim konusunda gelişmelerini sağlar. Öz yönetimin gelişmesi bireysel ve multidisipliner alanlarda beceriler geliştirir. Öz yönetim modelleri, yeni kararlar verme, sorunun çözümünü ortaya koyabilme, etkin kaynak kullanımını destekleme, hamle yapma, öz benliğini uyarılama becerilerini ortaya koyabilir (Lorig ve Holman, 2003) Hastalara öz yönetim desteği potansiyel olarak gereksiz maliyetli müdahaleleri en aza indirir (Guilcher, 2018). Dolayısı ile basit ve maliyeti düşük girişimlerle bile hasta eğitimi ve öz yönetim sağlanabilir. Bu evde yapılabilecek egzersizlerin öğretilmesi, doğru postür alışkanlıklarının geliştirilmesi ve genel sağlığın sürdürülmesi için günlük yaşamda yapılabilecek değişiklikleri içerir.

2.9.5. Bireyselleştirilmiş tedavi planları

Bireyselleştirilmiş bakım, insanın bireyselliği, eşsizliği ve bütünlüğüne olan inancının uygulama alanında yaşama geçirilmesidir (Acaroğlu ve Şendir, 2012). Dolayısı ile her hasta için uygulanacak olan plan değişmektedir. Her hasta farklıdır ve bu nedenle fizyoterapistler, hastaya göre bireyselleştirilmiş tedavi planları oluşturur. Hastanın özel ihtiyaçlarına ve sağlık durumuna göre uygun tedavi modalitelerini seçerler.

2.9.6. Fonksiyonel değerlendirme

İnsan bedeninde artan yaş ile birlikte fonksiyonel değişiklikler ortaya çıkmaya başlar ve bu durum her insanda farklılık gösterir (Sue V. Saxon ve ark., 2014). Özellikle kas zayıflıkları, harekette azalma, duyuşal bozukluklar ve artan denge bozuklukları ile seyreden bir süreç başlamaktadır. Özellikle denge bozukluklarında birçok patoloji ile birlikte görülebilir. Denge bozuklukları nörolojik defisitler, duyuşal bozukluklar ya da kas atrofileri ve benzeri patolojik bulgularla seyredebileceği gibi yaşlanmanın rutininde olan kas ve duyuşal kayıplar ile de seyredebilir (Ambrose ve ark., 2013).

Literatürde 'fonksiyonel değerlendirme' terimi genellikle 'aktiviteleri ve katılımı' değerlendirmeye karşılık gelir (European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance, 2018). Fizyoterapistler, fonksiyonel değerlendirme yaparken öncelikle hastaların günlük yaşam aktivitelerini ve hareket kapasitelerini değerlendirirler. Bu değerlendirmeler,

tedavi planının belirlenmesinde ve ilerlemenin izlenmesinde önemli bir rol oynar. Fonksiyon odaklı bir yaklaşım ile hedeflenen yalnızca fonksiyonel kapasitenin artırılması değil aynı zamanda fizyoterapinin temel ilkelerini kullanarak birinci basamaktan itibaren geniş bir spektrumda tedavi hizmeti sunmaktır. Amaca uygun bir fonksiyonel değerlendirme genel vücut yapısı ve vücut fonksiyonlarında kusurlar ve handicap seviyesini kapsamalıdır (Quintas ve ark., 2012)

Fizyoterapinin sağlık hizmetlerine olan katkıları geniş bir yelpazede etki gösterir ve bireylerin sağlıklarını iyileştirmeye, hareket yeteneklerini artırmaya ve yaşam kalitelerini yükseltmeye odaklanır. Bu durum maliyet ve zaman açısından büyük kazançlar sağlayabilir. Fizyoterapinin sağlık hizmetlerine olan katkılarına dair bazı önemli noktalar aşağıda belirtilmiştir.

2.9.7. Multidisipliner yaklaşım

Fizyoterapi ve rehabilitasyon, genellikle multidisipliner bir ekibin parçası olarak gerçekleştirilir. Bu ekip, fizyoterapi uzmanları, doktorlar, hemşireler, iş ve uğraşı terapistleri, konuşma terapistleri, psikologlar ve sosyal hizmet uzmanları gibi çeşitli sağlık profesyonellerinden oluşur. Multi-disipliner saha ekipleri sağlık profesyonelleri arasındaki iletişimi ve saygıyı güçlendirerek hastaya etkin ve güvenli sağlık hizmeti ürettiği yapılar olduğu' kültürünün oluşmasını sağlayarak bariyerleri de ortadan kaldıracaktır. (Tak M. B., 2020) Kronik hastalıklarla ilişkili karmaşık patolojiler, eşgüdümsel bir şekilde ele alınmalıdır ve 'multidisipliner ekip' yaklaşımı bu hastaların yönetiminde en etkili yol olarak temsil edilir (Benagiano ve Brosens, 2014). Multidisipliner yaklaşım, hastanın bütüncül olarak ele alınmasını sağlar ve tedavi sonuçlarını iyileştirir. Multidisipliner yaklaşımda her üye tedavide rol oynar ve hastane hekimleri, bakım ortakları, hemşireler, eczacılar, vaka yöneticileri, sosyal hizmet uzmanları ve fizyoterapistler ve beslenme uzmanlarını içerir (Neonila Korylchuk ve ark., 2024).

Fizyoterapi ve rehabilitasyonun genel prensipleri, hastaların fiziksel fonksiyonlarını, hareket kabiliyetlerini ve yaşam kalitelerini optimize etmeyi amaçlar. Bu prensipler, bireyselleştirilmiş tedavi planları, kapsamlı değerlendirmeler, fonksiyonel yaklaşım, multidisipliner iş birliği, hastanın aktif katılımı, progresif ve uyarlanabilir tedavi, ağrı

yönetimi, güvenlik, sürekli izleme, psikososyal destek ve teknoloji kullanımını içerir. Bu prensipler, hastaların tedavi süreçlerinde en iyi sonuçları elde etmelerini sağlar.

2.10. Sağlık Turizmi Açısından Fizyoterapi ve Rehabilitasyonun Önemi

Ülkeler arası sağlık seyahatlerinin birçok sebebi olmasına karşın ana tetikleyici özellikle gelişmiş batı ülkelerinde katlanarak artan tıbbi maliyetler, hastanın tedaviye erişme güçlükleri uzun bekleme süreleri, sağlık turizminin ortaya çıkması ve hızla yaygınlaşmasına neden olarak gösterilebilir (Erik C, 2010). Bu kapsamda, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri sağlık turizminin önemli bir bileşenini oluşturur. Fizyoterapi ve rehabilitasyonun sağlık turizmi açısından önemi ve potansiyeli, bu hizmetlerin geniş uygulama alanları, ekonomik etkileri, uluslararası hasta talepleri ve Türkiye gibi ülkelerin bu alandaki avantajları ile değerlendirilebilir. Geniş anlamda incelendiğinde fizyoterapinin sağlık hizmetleri ve sağlık turizmi açısından bir çok kazanımları vardır. Bu kazanımlar aşağıda sıralanmıştır.

2.10.1. Hareket kabiliyetini geliştirme

Fizyoterapistler, hareket kabiliyetini kaybeden veya sınırlı olan bireylerin rehabilitasyonunu sağlarlar. Bu, kas kuvvetini artırmak, kassal esnekliğini geliştirmek ve genel hareketliliği teşvik etmek için özel egzersiz programları içerir. İnme sonrası oluşan fiziksel hareketlerde bozulma hasta ve yakınlarının yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Fizyoterapi, eklem hareket açıklığını artırmak, kas gücünü geliştirmek ve dengeyi sağlamak için tasarlanmış özel egzersizler sunar. Bu, bireylerin günlük yaşam aktivitelerini bağımsız bir şekilde gerçekleştirmelerine olanak tanır (Magee, 2014). İnmeli bireyin hareket kabiliyetini artırmak için çeşitli egzersizler ve gelişen teknoloji ile birlikte yeni rehabilitasyon yaklaşımları kullanılmaktadır (Gürbüz ve Akın, 2020).

2.10.2. Yaralanma ve travma sonrası rehabilitasyon

Fizyoterapistler, spor yaralanmaları, kaza sonrası travmalar veya cerrahi müdahaleler sonrasında iyileşme sürecini destekler. Bu süreç, dokuların iyileşmesini hızlandırmak, fonksiyonları geri kazandırmak ve tekrarlanan yaralanmaları önlemek amacıyla tasarlanır.

Yaralanmanın ve hastanın özelliklerinin ortaya konması ve belirlenen özelliklere yönelik tedavi modalitelerinin yapılması rehabilitasyonun ilk basamağıdır (Murat Z ve Jale M, 2006).

2.10.3 Pulmoner rehabilitasyon (solunum terapisi)

Pulmoner Rahabilitasyon: Klinik olarak teşhisi konmuş kronik solunum hastalığına bağlı yetersizlik ve engellilik yaşayan bireylerin günlük yaşam aktiviteleri ve yaşamsal fonksiyonlarının maksimum düzeyde sürdürülebilmeleri için yapılan multidisipliner tedavi bileşenleridir (Köseoğlu F ve Beyazova M, 2011; Reardon ve ark., 2005). Fizyoterapistler, solunum sistemi sorunlarına yönelik terapi uygularlar. Özellikle akciğer hastalıkları veya solunum problemleri olan bireylerin solunum kapasitelerini artırmak ve solunum fonksiyonlarını desteklemek için çalışırlar.

2.10.4 Postür ve hareket analizi

Her insanın bir vücut şekli ve duruşu vardır. Postur türkçede ‘Duruş’ olarak adlandırılır. Postur insan vücudunda her bir segmentin bağlantısını ortaya koyan bir dizilimi ifade eder (Yağcı G., 2021). Fizyoterapistler, bireylerin postürünü ve hareket kalıplarını değerlendirir. Yanlış postür ve hareket alışkanlıkları, zamanla kas-iskelet sorunlarına yol açabilir. Fizyoterapi, bu alışkanlıkları düzeltmeye ve gelecekteki sorunları önlemeye odaklanır.

2.10.5 Kronik hastalıkların yönetimi

Sağlık kuruluşlarında sağlık sorunu olan bireylerin fizyoterapist tarafından uygun fiziksel aktivite ve egzersiz programlarına yönlendirilmesi bu hastalar için koruyucu sağlık yönüyle hizmet etmektedir. Diyabet, obezite ve hipertansiyon gibi bulaşıcı olmayan kronik hastalıkların en önemli risk faktörlerinden birisi fiziksel aktivite yetersizliğidir (Bijnen ve ark., 1994; Venables ve Jeukendrup, 2009). Fizyoterapi, kronik hastalıkların (örneğin, diyabet, kalp hastalıkları) yönetiminde önemli bir rol oynar. Bu, hastalığın semptomlarını azaltmak, hareket kabiliyetini artırmak ve genel yaşam kalitesini iyileştirmek için gerçekleştirilen özel programları içerir. Kronik hastalıkların etiyojisine bakıldığında fiziksel inaktivitenin büyük rol oynadığı göze çarpar. Hastalara teshis sonrası önerilecek

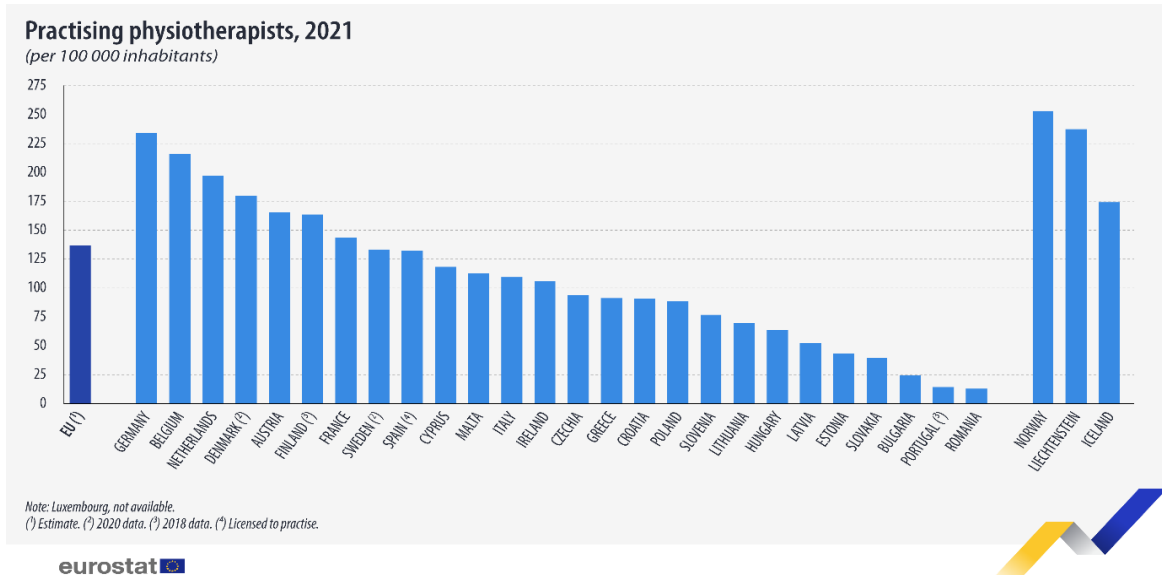
fiziksel aktiviteler ve bu aktivitelerin sürdürülebilirliği hastalığın ilerleme seyrini önlemede katkısı olacaktır (Bryan ve Katzmarzyk, 2011).

2.10.6 Sağlık eşitsizliklerinin azaltılması

‘Sağlıkta eşitsizlik, doğal değil, toplumsal nedenlerden kaynaklanır’(Belek İ, 1998). Özellikle refah ve eğitim seviyesi düşük ülkelerde sağlığa erişimdeki kısıtlılıklar büyük problemler yaratmaktadır. Bir çok nedenle insanlar dezavantajlı gruplar içine girmektedir. Sınıfsal, ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal, ve benzeri nedenlerle sağlık eşitsizlikleri ortaya çıkmaktadır. Temel sağlık hizmetlerinin ülkenin her noktasına yaygınlaştırılması sağlık hizmetlerinin daha erişilebilir olmasına katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde fizyoterapinin temel bakım düzeyinde ulaşılabilir olması eşitsizlikleri büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Fizyoterapi açısından bakıldığında özellikle eğitim seviyesi ve refah düzeyi yüksek ülkelerde fizyoterapist istihdamının fazla olduğu ve bu ülkelerde birinci basamak sağlık hizmetlerinde fizyoterapinin yaygın olarak kullanıldığı göze çarpmaktadır (Eurostat, 2023).

Avrupa ülkelerinin bir çoğunda fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamaları büyük önem arz etmektedir. Öyle ki Avrupa ülkelerinde fizyoterapist istihdam oranlarındaki yükseklik net olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 2.3 Eurostat’a 2021 yılında fizyoterapist istihdamı hakkında yaptığı araştırma görülmektedir (Eurostat, 2023).

[https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230818-1#:~:text=In%202021%2C%20611%20000%20physiotherapists,down%20to%2012.7%20in%20Romania.\(Eurostat, 2023\).](https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230818-1#:~:text=In%202021%2C%20611%20000%20physiotherapists,down%20to%2012.7%20in%20Romania.(Eurostat, 2023).)

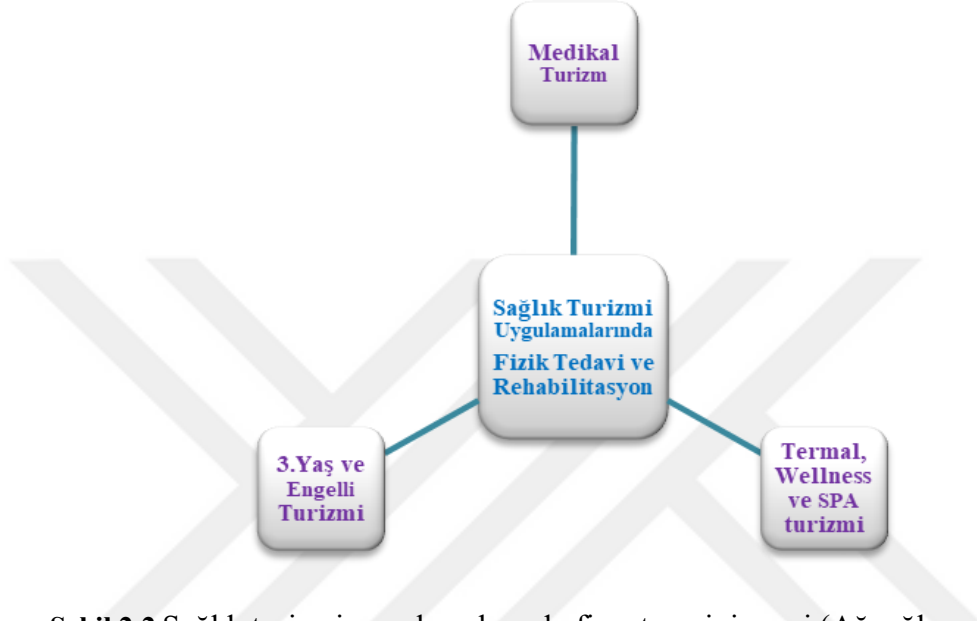
Eurostat'ta yayınlanan araştırmaya göre 2021 yılında Avrupa Birliği lkelerinde yaklaşık 611.000 fizyoterapist çalışmakta; bu da 100.000 kişi başına ortalama 136,7 fizyoterapiste denk gelmektedir. Avrupa Birliği ülkelerin genelinde fizyoterapistlerin göreceli dağılımı Almanya'da 100.000 kişi başına 234,4 ve Belçika'da 215,9'dan Romanya'da 12,7'ye kadar değişmektedir. Türkiye'de ise bu durum ne yazık ki çok düşük olup ortalama 100.000 kişiye 3,5-4 fizyoterapist düşmektedir. Araştırmalarda görüldüğü zellekle Avrupa Birliği lkelerinde fizyoterapist istihdamı çok yüksek oranlardadır. İstihdam oranların yüksek olmasının en büyük nedenlerinden biri fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamalarının Avrupa Birliği lkelerinde bilinirliğinin yüksek olmasıdır. Aynı zamanda lleler tarafından finansal olarak desteklenmesidir. Dolayısı Avrupa Birliği lke vatandaşları tarafından yoğun talep görmektedir (Eurostat, 2023).

Fizyoterapi, sağlık eşişsizliklerini azaltmaya yönelik çabaların bir parçası olarak kullanılabilir. zellekle ekonomik olarak dezavantajlı gruplardaki bireyler için erişilebilir ve uygun maliyetli fizyoterapi hizmetleri, toplum sağlığı açısından sağlık eşişsizliklerini azaltmaya katkıda bulunabilir. Sağlık hizmetlerinde fizyoterapinin yaygınlaştırılması ulaşılabilirlik ağını genişleteceğinden eşişsizlikleri büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Ayrıca Fizyoterapistler, toplumun genel sağlığını artırmak amacıyla düzenlenen kamu sağlığı kampanyalarına katılarak birinci basamakta obezite, sedanter yaşam tarzları gibi sağlık sorunlarına dikkat çekerek fizyoterapinin aktif bir rol oynamasına katkıda bulunacaktır.

2.11 Sağlık Turizmi Açısından Fizyoterapi ve Rehabilitasyonun Potansiyeli

Bütün sağlık hizmetlerinde olduğu gibi sağlık turizmi açısından da fizyoterapi ve rehabilitasyon önemli bir sağlık potansiyeli oluşurmaktadır. zellekle medikal turizm dışında kalan diğer alternatif sağlık turizmi modelleri ile etkileşim halindedir (Ağaoğlu ve ark., 2019). Wellness odaklı sağlık turizm modellerinden kaplıca turizmine, eko-sağlık turizminden gastro-sağlık turizmine kadar çok geniş bir yelpazede fizyoterapi ve

rehabilitasyonun önemi gittikçe artmaktadır. Sağlık turizmi açısından fizyoterapi ve rehabilitasyonun uygulama alanları üç ana başlık altında değerlendirilmelidir.

Şekil 2.2 Sağlık turizmi uygulamalarında fizyoterapinin yeri (Ağaoğlu ve ark., 2019).

Bu durum fizyoterapi ve rehabilitasyonun sağlık turizmi açısından bir çok avantaj ortaya koymaktadır. Bu avantajlar aşağıda belirtilmiştir.

2.11.1. Tedaviye yönelik avantajlar

Fizyoterapi ve rehabilitasyon, birçok sağlık sorununun yönetiminde kritik bir rol oynar. Bu tedavi yöntemleri aşağıdaki durumlar için gereklidir. Fizyoterapide kullanılan teknikler, kas spazmlarını, inflamasyonu azaltarak ve doku onarımını hızlandırarak ağrının azalmasına yardımcı olur. Elektroterapi, manuel terapi ve egzersizler, bu hedefe ulaşmak için yaygın olarak kullanılır (Kisner ve Colby, 2017).

Ortopedik Yaralanmalar ve Ameliyatlar: Kemik kırıkları, eklem yaralanmaları, protez ameliyatları sonrasında iyileşme sürecini hızlandırır.

Nörolojik Hastalıklar: İnme, multiple skleroz, parkinson hastalığı gibi durumların tedavisinde önemli rol oynar.

Kronik Ağrı ve Kas-iskelet Sistemi Sorunları: Romatizma, bel ve boyun ağrıları gibi kronik ağrıların yönetiminde etkilidir.

Pediyatrik Rehabilitasyon: Çocuklarda gelişimsel bozukluklar, serebral palsi gibi durumların tedavisinde kullanılır.

Spor Yaralanmaları: Sporcuların iyileşme ve rehabilitasyon süreçlerinde temel tedavi yöntemidir.

Welness ve kendini iyi hissetme: yöntemleri ile daha güçlü bir iyilik hali kazandırma gibi etkileri vardır.

2.11.2. Ekonomik avantajlar

Fizyoterapi, cerrahi operasyonlara alternatif bir tedavi tercihi ortaya koyarak hastanede kalış sürelerini ve operasyon külfetini aşağı çekebilir. Örneğin, kas-iskelet sistemi sorunlarında erken dönemde uygulanan fizyoterapi, ameliyat ihtiyacını büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Sağlık turizmi, ülkeler için önemli bir ekonomik gelir kaynağıdır (Fritz ve ark., 2015). Fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin bu kapsamda sunulması, sağlık turizminin ekonomik etkilerini artırır

Yüksek Kaliteli ve Düşük Maliyetli Hizmetler: Birçok ülke, kaliteli ve uygun maliyetli fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri sunarak sağlık turizmi pazarında rekabet avantajı elde eder.

Uzun Tedavi Süreçleri: Fizyoterapi ve rehabilitasyon genellikle uzun süreli tedavi süreçleri gerektirir. Bu durum, hastaların tedavi süresince konaklama, yeme-içme ve diğer hizmetlerden yararlanmasını sağlar, bu da yerel ekonomiye katkı sağlar.

Yatırım ve İstihdam: Fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezlerine yapılan yatırımlar, yeni iş fırsatları yaratır ve bölgesel ekonomik kalkınmayı destekler.

2.11.3. Uluslararası hasta talepleri

Özellikle gelişmekte olan ülkeler, yabancı müşterilere son teknoloji tıbbi tesisler ve hizmetler sunarak. küresel ekonomi için büyük bir potansiyele oluşturmaktadır (Bookman ve Bookman, 2007). Fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerine olan uluslararası talep giderek artmaktadır. Son dönemlerde tüm dünyada fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin

görünürlüğünün artması potansiyel talebide arttırmıştır.

Erişilebilirlik ve Bekleme Süreleri: Birçok ülkede, hastalar uzun bekleme süreleri nedeniyle tedaviye erişimde zorluklar yaşamaktadır. Sağlık turizmi, bu bekleme sürelerini kısaltarak hastaların hızlı bir şekilde tedaviye ulaşmasını sağlar.

Kaliteli ve Uzman Hizmetler: Türkiye gibi ülkeler, uluslararası standartlarda kaliteli ve uzmanlaşmış fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri sunmaktadır. Bu, hastaların tedavi için bu ülkelere yönelmesini sağlar.

Modern Teknoloji ve İleri Tedavi Yöntemleri: Gelişmiş tedavi yöntemleri ve modern teknolojik cihazlar, hastaların iyileşme süreçlerini hızlandırır ve daha etkili sonuçlar elde etmelerini sağlar.

2.11.4. Türkiye'nin avantajları

Türkiye, sağlık turizmi açısından fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinde önemli avantajlara sahiptir. Modern tesislerden, ulaşım kolaylıklarına, kalifiye personelden, doğal güzelliklerine kadar bir çok avantajı vardır (Şengül ve Bulut, 2019).

Zengin Termal Kaynaklar: Türkiye, termal turizmde zengin kaynaklara sahiptir. Termal suların kullanımı, fizyoterapi ve rehabilitasyon süreçlerini destekler.

Kapsamlı ve Modern Tesisler: Türkiye'deki fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezleri, modern altyapıları ve ileri teknolojiye sahip cihazları ile dünya standartlarında hizmet sunmaktadır.

Uygun Maliyetler: Diğer ülkelere kıyasla daha uygun maliyetli tedavi hizmetleri sunulmaktadır, bu da Türkiye'yi cazip bir sağlık turizmi destinasyonu yapar.

Kültürel ve Tarihi Zenginlik: Türkiye'nin tarihi ve kültürel zenginlikleri, sağlık turizmi ile birleştiğinde hastaların tedavi sürecini keyifli bir deneyim haline getirir.

Coğrafi Konum ve Ulaşım: Türkiye'nin stratejik konumu, Avrupa, Asya ve Orta Doğu'dan gelen hastalar için kolay ulaşım imkanı sağlar.

2.11.5 Gelecek potansiyeli

Fizyoterapi ve rehabilitasyonun sağlık turizmindeki geleceği, çeşitli faktörlere bağlı olarak büyük bir potansiyele sahiptir:

Artan Yaşlı Nüfus: Dünya genelinde yaşlı nüfusun artması, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerine olan talebi artıracaktır.

Kronik Hastalıkların Yaygınlığı: Kronik hastalıkların yaygınlığı, uzun süreli tedavi ve rehabilitasyon gereksinimini artıracaktır.

Spor ve Fiziksel Aktiviteye İlgisi: Spor yaralanmaları ve fiziksel aktiviteye bağlı sağlık sorunları, bu hizmetlere olan ihtiyacı artıracaktır.

Teknolojik Gelişmeler: Yeni tedavi yöntemleri ve teknolojik gelişmeler, tedavi süreçlerini daha etkili ve çekici hale getirecektir.

2.12. Termal Kaynakların Fizyoterpi ve Rehabilitasyon Amaçlı Kullanımı

Termal banyolar suyun mineral yapısı ve ısısı nedeniyle periferik dolaşımın yoğunlaşmasında, hipoksi ve kas spazmlarına bağlı ağrının azaltılmasında rolü vardır. Bu durum vücutta genel bir rahatlamaya yol açar. Ayrıca suyun mekanik etkileri ile kas iskelet sisteminin işleyişinin düzelmesine katkı sağlamaktadır (Erdoğan N., 2002). Fizyoterapi ve rehabilitasyonun iyileştirici mekanizmasına baktığımızda derin ve yüzeysel uygulama ajanları ile egzersiz fizyolojisini kullanarak vücutta kaplıca tedavisi ile örtüşen reaksiyonlar vermektedir. Dolayısı ile termal kaynakların fizyoterapi ile entegrasyonu oldukça kolaydır. Termal kaynaklar, özellikle mineral açısından zengin sıcak su kaynakları, binlerce yıldır sağlık ve tedavi amaçlı kullanılmaktadır. Termal suların fizyoterapi ve rehabilitasyon amaçlı kullanımı, modern tıpta da yaygın olarak uygulanmaktadır. Termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon alanındaki kullanımları aşağıdaki gibidir.

2.12.1. Fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamaları

Termal kaynaklar, çeşitli fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamalarında kullanılır. Bu uygulamalar şunları içerir:

a. Hidroterapi

Hidroterapi, Suyun doğada bulunan formları(katı-sıvı-gaz) ile hastalıkları önleme, koruma ve iyileşmeyi sağlama amacıyla sıcak-soğuk uygulamalarının ayrı ayrı ya da kombine kullanılmasıdır (Karagülle Z, 2008). Hipotermal sular sinir iletim hızının azaltarak,

ödem, ağrı ve kas spazmlarının azltilmasını ayrızca bölgesel anasteziklerin artışına neden olmaktadır (Mooventhan ve Nivethitha, 2014). Metin girmek için buraya tıklayın veya dokununuz. Termal ve hiper termal sular ise sinir iletim hızını, kan ve lenf dolaşımını arttırarak dokuların beslenmesini arttırmaktadır. Bu tanımlamalar çerçevesinde gidildiğinde hidroterapi, suyun fiziksel özelliklerinden yararlanarak yapılan tedavi yöntemidir. Termal suların kullanıldığı hidroterapi, suyun sıcaklığı, basıncı ve kaldırma kuvveti gibi özelliklerinden faydalanır.

Sıcak Su Banyoları: Kas spazmlarını azaltır, ağrıyı hafifletir ve kan dolaşımını artırır.

Hareket Havuzları: Suyun kaldırma kuvveti, eklemler üzerindeki stresi azaltır ve hareket kabiliyetini artırır.

Su Altı Masajı: Termal su jetleri ile yapılan masaj, kas gevşemesi ve rahatlama sağlar.

b. Balneoterapi

Balneoterapi, tedavi amaçlı doğal kaynaklardan gelen gazlar, mineralli sıcak sular ve terapötik çamurların kullanımınıdır (Matsumoto, 2018). Balneoterapi uygulamalarında mineral açısından zengin termal suların kullanımı gerekmektedir. Yapay yöntemlerle ısıtılmış ve mineralize edilmiş suların tedavi amaçlı kullanımı uygun değildir. Bu terapi yönteminin, birçok hastalığın tedavisinde etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle cilt hastalıkları sedef hastalığı, egzama ve akne gibi rahatsızlıklarda, romatizmal hastalıklar da romatoid artrit, osteoartrit ve ankilozan spondilit gibi hastalıkların semptomlarını hafifletme de, bununla birlikte kronik bel ağrısı, fibromiyalji gibi ağrı sürekliliği devam eden hastalıklarda sık sık tedavi amaçlı kullanılmaktadır. Balneoterapi için farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler vücudun bir kısmının ya da tamamının çamurlar veya mineralli sulara batırılması şeklinde olduğu gibi doğal kaynağından gelen gazlara maruz bırakma şeklinde de uygulanabilir. Bu uygulamalar modern tıp içinde de tamamlayıcı tedavi yöntemleri olarak uzmanlaşmaya başlamıştır (Mihály O. ve Ágnes K., 2009). Guillemine ve arkadaşlarının 2 Haziran 1993'te kabul edilen ve Fransa'nın kaplıca bölgesi olan Bains'te yapılan randomize kontrollü çalışmada, kronik bel ağrısı tanısı olan 102 hasta üzerinde 3 hafta süresince balneoterapi uygulanan 52 hasta ve ayaktan tedavi olan 50 hasta değerlendirilmiş, balneoterapi alan grubun fonksiyonel sonuçlarında, ağrı ve ağrı kesici kullanımında belirgin azalma olduğu tespit edilmiştir. Dokuz ayın sonunda yapılan ikinci değerlendirmede ağrı ve ilaç kullanımındaki anlamlı azalmanın devam ettiği görülmüştür (Guillemine F ve ark., 1994).

c. Egzersiz Terapisi

Termal sular, egzersiz terapisi için ideal bir ortam sağlar. Su içindeki egzersizler, düşük darbe kuvveti ile eklemleri korur ve kas kuvvetini artırır. Banyo modelli termal tedaviler ile ev içi egzersiz programlarının ve non steroidil ilaç kullanımı karşılaştırmasında 1-3 haftalık kaplıca tedavisinin ağrı düzeyi ve fonksiyonellik yönünden daha efektif olduğu çıkarımı yapılmıştır (Fioravanti A ve ark., 2010; Forestier R ve ark., 2010).

Aerobik Egzersizler: Kardiyovasküler sağlık için etkili egzersizlerdir.

Direnç Egzersizleri: Kas gücünü ve dayanıklılığını artırır.

Esneme Egzersizleri: Esneklik ve eklem hareketliliğini artırır.

d. Manuel Terapi ve Masaj

Manuel masaj kan akışının yükseltilmesi, ağrı, ödem, kas spazmının azaltılması bununla birlikte fibröz doku oluşumu ve hareket kısıtlılığının azaltılması ve benzeri faydalar elde etmek için yumuşak dokularının sistematik manipülasyonu olarak tanımlanabilir (Yeşilyaprak S., 2015). Termal su içinde yapılan manuel terapi ve masaj, kas gerginliğini azaltır, kan dolaşımını artırır ve genel rahatlama sağlar. Termal suyun sıcaklığı, kasların gevşemesine yardımcı olur ve terapinin etkinliğini artırır.

2.12.2. Sağlık sorunlarına yönelik kullanımlar

Termal kaynaklar, çeşitli sağlık sorunlarının tedavisinde ve rehabilitasyonunda etkilidir:

Kas-iskelet Sistemi Hastalıkları: Küresel sağlık sistemi açısından kas-iskelet sistemi hastalıkları en önemli sorunlardandır. Dünyanın her bölgesinde kas iskelet sistemi rahatsızlıkları oldukça yüksek oranda görülmektedir. Bu rahatsızlıklardan en göze batanı yoğun bel ağrısıdır (James ve ark., 2018). Termal suların, kas ve eklem ağrılarını hafiflettiği iltihaplanmayı azalttığı ve hareket kabiliyetini arttırdığı düşünülmektedir. Nijerya termal sularında yapılan bir araştırmada termal mineral suların kas iskelet sistemi rahatsızlıkları ve kronik hastalıklarda tamamlayıcı tedavi olarak tekin olarak kullanılabileceği ancak termal suların modern teknolojiler kullanılarak majör ve minör etkinliğinin araştırılması gerektiği sonucuna varılmıştır (C Makama A.Y. ve ark., 2020).

Nörolojik Hastalıklar: İnme, parkinson hastalığı gibi nörolojik durumların rehabilitasyonunda termal sular kullanılabilir.

Kardiyovasküler Hastalıklar: Termal suyun sıcaklığı, kan dolaşımını artırır ve kardiyovasküler sistemin işlevini iyileştirir.

Cilt Hastalıkları: Termal sular, cilt rahatsızlıklarının tedavisinde ve cilt sağlığının iyileştirilmesinde etkilidir.

2.12.3. Psikolojik ve ruhsal faydalar

Termal banyoların kasları rahatlatıcı, ağrıyı azaltıcı, periferik sitemlerin relaksasyonu ile dolaşımı arttırıcı etkileri fibromiyalji hastalarında ağrı, gerginlik ve benzeri belirtilerde olumlu etkilerinden bahseder (Dönmez A ve Erdoğan N, 2005). Bu durum fibromiyalji sendromunda hastalarda meydana gelen ağrı-kas spazmı-stres kısır döngüsünün kırılmasına yardımcı olur. Bu durum vücuttaki stresörlerin azalmasına ve hastanın psikolojik olarak iyilik halinin artmasına yardımcı olur.

2.12.4. Termal tesislerin rolü

Türkiye’de birçok termal kaynak olmasına rağmen termal tesislerin ve sağlık merkezlerinin az olduğu göze çarpmaktadır. Çoğu işletme gerekli tıbbi donanım ve hijyen konusunda yetersizlerdir. Dolayısı ile termal su dışında cazibe yaratacak yönleri kısıtlıdır (Türksoy ve Türksoy, 2010). Termal turizm tesisleri, modern fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezleri ile entegre olarak hizmet sunmaları ve bu tesisleri, çeşitli tedavi ve terapi yöntemlerini bir arada sunarak hastaların ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı hizmetler sağlamaları sağlık turisti açısından cazibe yaratacaktır.

Termal Oteller ve Spa Merkezleri: Konaklama ve termal tedavi hizmetlerini bir arada sunmalıdır.

Rehabilitasyon Merkezleri: Uzman fizyoterapistler ve rehabilitasyon ekipleri ile hizmet vermelidir.

Sağlık ve Termal Turizm Alanları: Yerli ve yabancı turistler için termal tedavi imkanları sunmalıdır.

Termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon amaçlı kullanımı, sağlık turizmi ve

tedavi süreçlerinde önemli bir yere sahiptir. Tamamlayıcı alternatif tıp ve Entegre Tıp kapsamında hidroterapi ve balneoterapi önemli tedavi yöntemleridir. Termal etkiler, kaldırma kuvveti, hidrostatik basınç, viskoz direnç ve kimyasal etkiler gibi çeşitli pleiotropik etkilere sahiptirler. Boyun ağrısı, bel ağrısı, diz osteoartriti, Parkinson hastalığı gibi çeşitli hastalık veya durumlarda klinik etkinliği vardır (Yoshioka A ve ark., 2109).

2.13. Termal Kaynakların Fizyoterapi ve Rehabilitasyon ile Entegrasyon Süreçleri

Termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon süreçlerine entegrasyonu, doğal termal suların tedavi edici özelliklerinden yararlanarak, hastaların iyileşme sürecini hızlandırmayı ve genel sağlık durumlarını iyileştirmeyi amaçlar. Bu entegrasyon, termal suların fiziksel tedavi yöntemleriyle birleşmesini içerir ve çeşitli sağlık sorunlarının yönetiminde etkin bir yaklaşım sunar. Termal sular tedavi edici özelliklerini fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri ile entegre ederek benzersiz bir sağlık turizmi deneyimi sunmaktadır. Ülkemizde yapılan bir araştırmada, boyun ağrısı şikayeti olan ve bu şikayeti kronikleşmiş hastalarda fizyoterapi uygulamaları ile balneoterapi uygulamalarının birlikte yapılması sadece fizyoterapi uygulamalarına göre ağrıyı azaltma ve yaşam kalitesini artırmada daha başarılı olduğu sonucuma varılmıştır (Engin K ve Burcu M. Ö., 2016). 2013 yılında yayınlanan ve Yoncalı Termal tesislerinde yapılan bir araştırmada termal tedavinin mekanik, termal, kimyasal, sosyal ve psikolojik etkisi ile diz, kalça ve vertebra OA'lı hastalar ile mekanik kaynaklı kronik boyun ve bel ağrılı hastalarda diğer fizyoterapi modalitelerine göre ağrı düzeyi ve analjezik ilaç kullanımını azaltmakta, tedaviden memnuniyeti artırmaktadır. Özellikle diz ve kalça gibi yük binen eklemlerin osteoartritin tedavi memnuniyeti bakımından iyi bir tedavi alternatifi olabileceği kanaatine varılmıştır (Umay ve ark., 2013).

Afyonkarahisar, Pamukkale ve Yalova gibi bölgelerde termal kaplıcalar ve modern rehabilitasyon merkezleri bir arada bulunmaktadır.

2.13.1. Entegrasyon sürecinin temel bileşenleri

Entegrasyon süreci, termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamaları ile etkili bir şekilde birleşmesini sağlayan çeşitli bileşenlerden oluşur:

a. Değerlendirme ve Tanı

Hasta merkezli hizmet sunumları sağlık ifasında en majör hizmet modelleridir (Okan Ö., 2017). Klinik karar verme süreci karmaşık bir süreç olup, bilgiyi sentez ederek ayırabilmeyi ve seçeneklerin içinden en iyiyi seçerek uygulamaya koymayı gerektirmektedir (Azak A ve Taşçı S., 2009).

Hastanın Durumunun Belirlenmesi: Entegrasyon süreci, hastaların kapsamlı bir değerlendirme ile başlamalıdır. Bu değerlendirme, hastanın tıbbi geçmişi, mevcut sağlık durumu, fiziksel fonksiyonları ve rehabilitasyon ihtiyaçlarını kapsar.

Termal Su Analizi: Termal suların mineral içeriği ve sıcaklığı değerlendirilir ve hastaların ihtiyaçlarına uygun olan termal kaynaklar seçilir.

b. Tedavi Planının Oluşturulması

Klinik karar verme fizyoterapistin bakış açısından, hastanın en başta sıralanan kaygılarının açığa çıkarılması olarak tanımlanabilir. Hastanın şikayetleri alınarak hasta odaklı ve bireyselleştirilmiş rehabilitasyon planları büyük bir önem taşımaktadır (Yıllı S. ve ark., 2021).

Bireyselleştirilmiş Tedavi Planı: Her hastanın ihtiyaçlarına ve sağlık durumuna uygun olarak kişiselleştirilmiş bir tedavi planı oluşturulur. Bu plan, termal su tedavisi ile fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamalarını içerir.

Tedavi Yöntemlerinin Seçimi: Hidroterapi, balneoterapi, egzersiz terapisi, manuel terapi gibi yöntemler, termal su tedavisi ile entegre edilir.

2.13.2. Entegrasyon sürecindeki uygulamalar

a. Hidroterapi

Hidroterapi, suyun fiziksel özelliklerinden yararlanarak tedavi uygulanmasını içerir. Termal suların kullanımı, hidroterapi uygulamalarında sıkça tercih edilir (Karagülle Z, 2008).

Termal Havuzlar: Hastaların termal havuzlarda su içindeki egzersizleri gerçekleştirmesi sağlanır. Bu, eklem ağrılarını hafifletir, kas spazmlarını azaltır ve genel rahatlama sağlar.

Su Altı Masajı: Termal su jetleri kullanılarak yapılan masaj, kasların gevşemesine ve kan dolaşımının artmasına yardımcı olur.

Sıcak Su Banyoları: Termal su banyoları, özellikle kas-iskelet sistemi hastalıklarının tedavisinde etkilidir.

b. Balneoterapi

Balneoterapi, mineral açısından zengin termal suların tedavi amacıyla kullanılmasıdır (Morero ve ark., 2017).

Cilt Hastalıklarının Tedavisi: Termal sular, sedef hastalığı, egzama ve diğer cilt rahatsızlıklarının semptomlarını hafifletir.

Romatizmal Hastalıkların Yönetimi: Romatoid artrit ve osteoartrit gibi romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır.

c. Egzersiz Terapisi

Egzersiz sistemli ve yinelenen hareketler bütünüdür. Her türlü sportif faaliyet, günlük hayatta yapılan etkinlikler, oyunlar ve benzeri durumlar fiziksel aktivite olarak kabul edilmektedir (Barbosa Filho ve ark., 2016) . Suyun aktif asistif ve aktif resistif olarak egzersiz fizyolojisinde kullanılması çok görülmektedir. Termal sular, egzersiz terapisi için ideal bir ortam sağlar. Su içindeki egzersizler, düşük darbe kuvveti ile eklemleri korur ve kas kuvvetini artırır.

Aerobik Egzersizler: Kardiyovasküler sağlık için etkili egzersizlerdir.

Direnç Egzersizleri: Kas gücünü ve dayanıklılığını artırır.

Esneme Egzersizleri: Esneklik ve eklem hareketliliğini artırır.

d. Manuel Terapi ve Masaj

Termal su içinde yapılan manuel terapi ve masaj, kas gerginliğini azaltır, kan dolaşımını artırır ve genel rahatlama sağlar. Termal suyun sıcaklığı, kasların gevşemesine yardımcı olur ve terapinin etkinliğini artırır (Yeşilyaprak S., 2015)

2.13.3. Termal tesislerde entegrasyon

Termal tesisler, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri ile entegre edilmiş modern sağlık hizmetleri sunmalıdır. Bu tesisler, çeşitli tedavi ve terapi yöntemlerini bir arada sunarak hastaların ihtiyaçlarına yönelik kapsamlı hizmetler sağlayabilirler (Özbek ve Özbek, 2008).

Termal Oteller ve Spa Merkezleri: Konaklama ve termal tedavi hizmetlerini bir arada sunar. Hastalar, termal suyun yanı sıra fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinden de yararlanabilir.

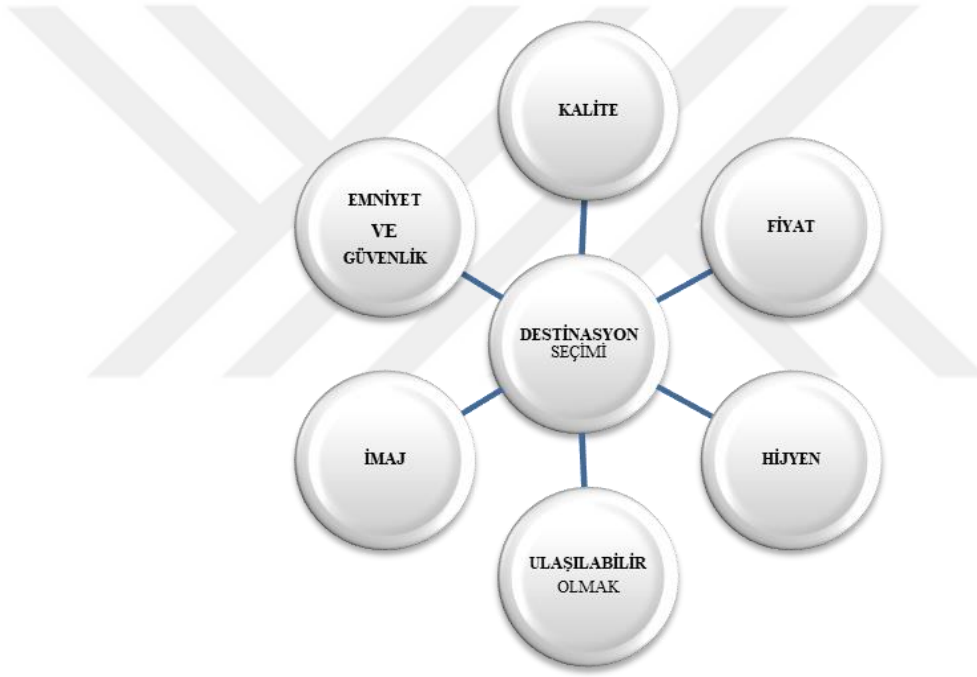
Rehabilitasyon Merkezleri: Uzman fizyoterapistler ve rehabilitasyon ekipleri ile tedavi sağlar. Termal sular, tedavi süreçlerinde aktif olarak kullanılır.

Sağlık ve Termal Turizm Alanları: Yerli ve yabancı turistler için termal tedavi imkanları sunar. Bu alanlar, sağlık turizmi kapsamında önemli bir yer tutar.

2.13.4. Sağlık hizmet sunumuna yönelik entegrasyon

Ülkelerin sağlık hizmeti kalitesi yaşadıkları toplulukların sağlık düzeylerine direkt olarak iyi ya da kötü yönde katkı sağlamaktadır. Sağlık hizmetlerinde ana hedef öncelikle toplum sağlığının korunmasıdır. İkincil hedef ise tedavi edici sağlık hizmetlerinin kesintisiz ve kaliteli bir şekilde sürdürülebilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda her türlü sağlık hizmet sunucusu sağlık sorunlarına yönelik tam entegrasyon içinde olmalıdır. Dolayısı ile koruyucu, önleyici, tedavi edici sağlık hizmetlerinin sunumunda kritik öneme sahiptirler. Çok geniş bir perspektifte ve riskli bir alanda faaliyetlerini devam ettiren sistem, her türlü sağlık sorununa yönelik entegrasyon içinde olmalıdır. Sağlık hizmetlerinde kamu ve özel teşebbüsün ortak hukuki ve idari düzenlemeler ile entegre edilmesi özel teşebbüs kaynaklarının kamusal yatırımlarda da kullanılması, risk paylaşımı tıbbi hizmet sunumları dışındaki tüm yapıların özel sektöre devredilmesi amaçlanmaktadır (Kerman U. ve ark., 2012). Doğru planlanmış entegre sistemler hem fiziki şartların iyileşmesine hem de sağlık hizmetlerinde memnuniyetin artmasını katkı sağlayacaktır. Bu durum beraberinde reformist atılımların gelmesini sağlayacaktır. Ülkeleri sağlık hizmetlerinde reforma zorlayan dört ana bileşkenin varlığından söz edilir. Maliyet, beklentilerin değişmesi, devletlerin sağlık bütçelerinin kısıtlı olması, geleneksel fikirlere karşı şüpheciliğin oluşmasıdır (Roberts ve ark., 2009). Yoğun rekabetin yaşandığı sağlık hizmetleri sunumunda başarılı bir yolun çizilebilmesi için sistemli

bir entegrasyon sürecinin geliştirilmesi dünyada örnek olmuş sistemlerin entegre edilmesi zorunlu hale gelmektedir. Aksi halde sistem içinde hizmetlerin varlıklarını sürdürme şansları azalacaktır. Bu durum termal tesisler ve fizyoterapinin entegrasyonu içinde geçerlidir. Özellikler hizmet sunumunda termal tesislerin fiziksel kalitelerinin yanında donanım ve kalifiye hizmet sunucularının da eksiksiz olması gerekmektedir. Sağlık turist hangi amaçla gelirse gelsin destinasyon seçimini etkileyen birçok neden vardır. Bu nedenler aşağıdaki şekilde belirtilmiştir.

Şekil 2.3 Medikal turizm destinasyon seçimini etkileyen faktörler

Kaynak: (Çapar ve Aslan, 2020; Wang, 2017).

Sağlık turisti açısından fiyat-maliyet dengesinden daha önemli bir konu güvenlik ve tedaviler konusunda kendini güvende hissetme arzusudur. Günümüzde birçok ülkede meydana gelen iç kargaşalar, terör ve benzeri karışıklıklar nedeniyle sağlık turistinin destinasyonlarda güvenlik konusunda hassas olması anlaşılabilir bir konudur (Wang, 2017). Dolayısı ile uzmanlaşmış kaliteli hizmet verecek sağlık personelinin varlığı bu tür işletmelerde kaçınılmaz olacaktır.

2.13.5. Araştırma ve eğitim

Termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon süreçlerine entegrasyonu, sürekli araştırma ve eğitim gerektirir. Klinik araştırmalar ile termal suların tedavi edici etkilerini, fizyoterapi ile entegrasyonun faydalarını araştıran klinik çalışmalar yapılmakta ve hastalıklar özelinde fizyoterapi ve termal terapi kombinasyonunun iyileşmeye katkıları ile ilgili veriler sunulmaktadır. Çeşitli kronik hastalıklar üzerine yapılan bir araştırmada hemodinamik açıdan herhangi bir risk oluşmadan termal tedavi ve fizyoterapinin birlikte kullanılması yüksek kan basıncı ve ağrıyı azaltıp ve hemodinamik cevapları iyileştirmeye katkıda bulunabilir (Cimbiz ve ark., 2005). Yine ankilozan spondilit tanılı hastalarda yapılan başka bir çalışma da ankilozan Spondilit tanısı olan hastalarda, farmakolojik tedavi ve haftalık grup fizyoterapisine ek olarak 3 haftalık bütünleşik kaplıca-egzersiz tedavisi yarar sağlamaktadır. Bu durum en az 40 hafta sürebilir sonucuna ulaşılmıştır (Van Tubergen ve ark., 2001). Klinik araştırmaların artması, tedavi üzerine olumlu etkilerin ortaya konması, eğitim programları ile hekimler, fizyoterapistler ve sağlık profesyonellerinin bakış açısının genişletilmesi, termal su tedavileri ve entegrasyon süreçleri hakkında verilecek bilgiler ışığında daha dinamik, terapötik kazanımlar ile iyileşmeye katkıda bulunan sistemler ortaya konabilir.

2.14. Sağlık Turizminde Termal Turizmin Yeri ile İlgili Sorunlar

Sağlık turizmi, küresel sağlık hizmetlerinin sunumunda önemli bir rol oynamaktadır. Termal turizm, sağlık turizminin bir alt kategorisi olarak, doğal termal kaynakların kullanımıyla sağlık hizmetleri sunar. Ancak, termal turizmin sağlık turizmi içindeki yeri ve gelişimiyle ilgili çeşitli sorunlar ve zorluklar bulunmaktadır. Bu sorunlar, termal kaynakların etkili kullanımını, pazarlanmasını ve sürdürülebilirliğini etkileyebilir. İşte sağlık turizminde termal turizmin yeri ile ilgili başlıca sorunlar:

2.14.1. Yetersiz altyapı ve tesisler

a. Modernizasyon Eksiklikleri

Turizm etkinliğinin devamlılığının sağlanabilmesi ve geliştirilebilmesi için çevre çok önemlidir (Türkay ve Saraç, 2019). Herhangi bir bölgenin, şehrin turizm açısından değeri olabilmesi için o konumda kaliteli bir turistik metanın varlığı zorunludur (Kaşlı ve İlban,

2009). Bir turizm destinasyonunun tanınması ile o bölgeye turist akışı fazlaştıkça çevresel sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Bu durum turistin artan isteklerini karşılamak için yapılan plansız hareketler ile birçok alt-üst yapı sorunlarını ortaya çıkmasına neden olur. Bu sorunlara ek olarak tarihi ve kültürel dokusu olan turizm noktalarında bozulmalar başlar. Ayrıca termal turizm tesislerinin birçoğunun tarihi dokular barındırması ve bu tür yapıların kullanımındaki özensizlik bu yapılara oldukça zarar vermektedir. Ülkemizde tarihi termal kaplıcalar dışında birçok yeni termal tesislerde kurulmaktadır. Ancak birçok termal tesis, modern tıbbi ekipmanlar ve tedavi yöntemleri açısından yetersiz kalmaktadır. Eski ve bakımsız tesisler, ziyaretçilerin beklentilerini karşılamakta zorlanmaktadır. Bu durum kalite standartlarının düşmesine ve sağlık turistin farklı destinasyonlara yönelmesine sebep olmaktadır. Termal işletmelerin hizmet farklılıkları yaratabilmesi için Modernizasyon büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda özellikle yönetici pozisyonunda olan kişilerin söz konusu alanlarda eğitilmiş olması gerekmektedir (Parlaktuna İ ve Dinçer E., 2019).

b. Ulaşım ve Erişim Sorunları

Termal kaynakların bulunduğu bölgelerde ulaşım altyapısının yetersizliği, turistlerin bu alanlara erişimini zorlaştırabilir. Uluslararası sağlık turistin nitelikli ulaşım ve transferleri yapılarak sağlık turistin haksızlık ve mağduriyetleri önlenmelidir (Altın ve ark., 2012). Havalimanı, karayolu ve toplu taşıma bağlantılarının zayıf olması, ziyaretçi sayısını olumsuz etkiler.

2.14.2. Tanıtım ve pazarlama eksiklikleri

a. Yetersiz Tanıtım Kampanyaları

Termal turizmin ulusal ve uluslararası düzeyde yeterince tanıtılmaması, potansiyel ziyaretçilerin ilgisini çekmekte yetersiz kalır. Dijital pazarlama stratejilerinin etkin kullanılmaması, termal turizmin görünürlüğünü azaltır. 2020 yılında yayınlanan Güzel ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırmada kaplıca ve wellness turizminin bir çok yararı olmasına karşın ülkemizde yerli turist ile sınırlı kaldığı kanaatine varılmıştır (Güzel ve Torun, 2020). Ülkemizde termal turizm daha çok kaplıca etrafında ilerlediği modern otellerin ve hastane bazlı sağlık tesislerinin sayılarının günümüzde artmaya başlasa da yetersiz kaldığı görülmektedir.

b. Pazarlama Stratejilerinin Eksikliği

Hedef kitleye yönelik uygun pazarlama stratejilerinin geliştirilmemesi, termal turizmin büyümesini sınırlar. Özellikle sağlık turizmi açısından destinasyonun markalaşması çok önemlidir. Destinasyon markalaşması sağlık turistine sağlayacağı imkanlar sonucunda zihninde oluşan algılar ve reklam çabalarının hedef tursitler için sergilenen gayretlerin toplamıdır (Işık O ve Tengilimoğlu D, 2021). İster kitle turizmi isterse sağlık turizmi olsun tüketicinin karar verme refleksini etkileyen en önemli noktalardan biri destinasyonun bilinirliğidir. Bu durum ancak doğru pazarlama stratejileri ile geliştirilebilir. Pazar içinde sürdürülebilir bir kalkınma talebi olan destinasyonlar marka yaratmak istiyorsa, markanın hangi alanda yönelim göstereceğini karar vermelidir. Turist üzerinde yaratmak istenen algının çerçevesi belirli olmalıdır. Örneğin latin pazarı daha çok küçük çerçeveli sigortalar ile çalışırken Amerikalılar JCI akredite kuruluşlara önem vermektedir (Nurperihan K., 2022). Pazarlama stratejilerinin hatalı ya da eksik olmasının en önemli sonuçlarından biride tur operatörleri ve seyahat acenteleri ile işbirliklerinin zayıf olması, pazar erişimini kısıtlanmasına neden olmuştur.

2.14.3. Çevresel ve sürdürülebilirlik sorunları

a. Çevresel Etkiler

Toplumsal kültüre yön veren en önemli etmenlerden biri doğal çevredir. Dolayısı ile o toplumda çevresel sürdürülebilirlikte ana oyunculardan biri doğal çevredir (Chiu, 2004). Termal kaynakların aşırı kullanımı ve çevresel yönetim eksiklikleri, doğal kaynakların tükenmesine ve çevresel bozulmalara yol açabilir. Atık yönetimi ve su kirliliği gibi çevresel sorunlar, termal turizmin sürdürülebilirliğini tehdit eder. Çevresel sürdürülebilirlik ekosistemin devamlılığı, taşıma rezervi ve biyolojik çeşitliliği kapsamaktadır (Basiago, 1999).

b. Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları

Artan dünya nüfusu ile birlikte el değmemiş topraklar cazip hale gelmeye başlamıştır. Ulaşım kolaylıkları, iletişim kanallarının artışı, seyahat etme davranışlarının değişmesi ile bir çok bakir destinasyon gezgin ve turistlerin etki alanına girmiştir. Bu durum turistin arz talep dengesini değiştirmiştir. Doğaya zarar vermeyen, çevre dostu, yenilenebilir enerjinin önde olduğu turizm destinasyonlarına olan ilgi çok artmıştır. Bu yönelim sürdürülebilir

turizm uygulamalarının gelişmesine neden olmuştur. Turizmde sürdürülebilirliğin devamı için çevresel problemlere hassas stratejiler gerekmektedir. Doğaya olan saygının geliştirilmesi hem sürdürülebilir turizmin gelişmesine hem de tercihlerinde daha seçici olan turist profili açısından bir cazibe yaratacaktır (Aslı A ve Güniz A.K., 2011). Sürdürülebilir turizm uygulamalarının yetersizliği, uzun vadede termal turizmin başarısını olumsuz etkileyebilir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı ve çevre dostu tesislerin geliştirilmesi konularında eksiklikler bulunabilir.

2.14.4. Yasal ve düzenleyici sorunlar

a. Yetersiz Düzenlemeler

Termal turizm alanında yasal düzenlemelerin yetersizliği, hizmet kalitesinin standardizasyonunu zorlaştırır. Türkiyede kaplıcalar genellikle tedavi amaçlı kullanılmaktadır (Özşahin E ve Kaymaz Ç. K, 2013). Medikal turizmin hızla gelişmesi yanlış tıbbi uygulamalar(malpraktis) ve sağlık turisti güvenliği konularında artan bir kaygı doğurmaktadır (Loh, 2015). Sağlık ve güvenlik standartlarının eksikliği, modernizasyonda yaşanan sorunlar, eskimiş ve görsel zerafetini kaybetmiş yapılar, hijyen eksiklikleri gibi sorunlar ziyaretçilerin sağlık ve güvenliğini riske atmaktadır.

b. Bürokratik Engeller

Kişinin seyahat tercihlerine hem yaşadığı ülkenin hemde gideceği ülkenin politik tandansı etki etmektedir. Zaman zaman turistlerin seyahat tercihleri öncelikle kendi ülkesinin politik yönelimi ile ilgilidir ve ülkesinin engellerine takılabilir. Bununla birlikte gideceği ülkenin kendi ülkesi ile arasındaki gümrük anlaşmazlıkları, döviz kısıtları ve politik engeller bulunmamalıdır. Bu ve benzeri olumsuzluklar turizme yönelik istekleri aşığı çekmektedir (Cengiz, 2012). Bununla birlikte ülkelerde kurulacak sağlık turizmi tesisleri açısından da birçok bürokratik engeller ortaya çıkmaktadır. Tesislerin kuruluş aşamasından itibaren izin süreçlerinin uzun ve karmaşık olması, yatırımcıların ve işletmecilerin termal turizm alanına yatırım yapmasını zorlaştırır. Vergi ve diğer mali yükümlülükler, termal turizmin gelişimini kısıtlayabilir. SWOT analizi ile Türkiye'nin sağlık turizmini incelendiği bir araştırmada, bu alanında lider olmayı sağlayan güçlü yönlerin ulaşım kolaylığı, rakip ülkelerdeki siyasi karışıklıklar ve salgın hastalık riskleri olarak göstermişlerdir. Yabancı dil bilen çalışan

sayısının özellikle kamu hastanelerinde az olması ve bürokratik işlemlerin süreçleri yavaşlatması zayıflıklar olarak ortaya konulmuştur (Akbolat M ve Deniz N.G, 2017).

2.14.5. Eğitim ve kalifiye personel eksikliği

a. Uzman Personel Eksikliği

Termal turizm tesislerinde çalışacak kalifiye sağlık personeli, fizyoterapistler ve terapistlerin eksikliği, hizmet kalitesini düşürür. Personelin termal turizm ve sağlık turizmi konusunda yeterli eğitime sahip olmaması, ziyaretçilerin memnuniyetini olumsuz etkiler. Türkiye makul maliyet üstünlüğü ve politik dengenin, güçlü yanları olmasına karşın uzmanlaşmış kadroların yetersizliği en zayıf yön olarak göze çarpmaktadır (Otamış ve Yüzbaşıoğlu, 2015). Burda asıl dikkat edilmesi gereken uzmanlaşmış kadroların sadece hekim ve hekim dışı sağlık personeli ibaret olmadığı ve bütün paydaşlar açısından uzmanlaşmanın gerekliliğidir.

b. Eğitim Programlarının Eksikliği

Sağlık turizmi ekonomik katkıları çok yüksek olan sektörlerden biridir. Dünyada özellikle Türkiye'de uzmanlaşmış kalifiye personel yetiştirmek için gerekli eğitim programları azdır. Bu bağlamda lisans ve lisansüstü eğitimler yüksek kalitede verilmelidir (Ulusoy H. ve ark., 2018). Termal turizm ve sağlık turizmi alanında uzmanlaşmış eğitim programlarının yetersizliği, kalifiye personel yetiştirilmesini engeller. Sürekli eğitim ve mesleki gelişim programlarının eksikliği, personelin güncel bilgilerle donatılmasını zorlaştırır.

2.14.6. Ekonomik ve finansal sorunlar

a. Yatırım Eksiklikleri ve Etik Sorunlar

Termal turizm tesislerine yapılan yatırımların yetersizliği, altyapı ve hizmet kalitesini olumsuz etkiler. Bütün yetersizliklere karşın sağlık turistini sadece para kazanma kaynağı olarak gören ve vur kaç taktiği uygulayan bir çok sağlık turizmi işletmesi ne yazık ki tüm dünyanın sorunsalıdır. Özellikle fahiş fiyatlı yaklaşımlar göze çok fazla çarpmaktadır. Fiyatlandırma medikal turizmdeki önemli etik sorunlarından biridir (Herrick, 2007). Bu durum zaman zaman öyle büyük sıkıntılara yol açmaktadır ki hasta mahremiyeti ve hasta özerkliği gibi birçok alanda problemler ortaya çıkmaktadır. Bu durum tüm dünya sağlık turizminde hukuki sorunlara neden olmaktadır. Medikal turizmde hukuki etik çerçevesinde özerklik önemli bir sorundur. Bu ilkeye göre sağlık turistinin karar verme süreçlerinde gerekli

aydınlatmalar yapılarak seçimleri kişinin isteklerine bırakılmalıdır (Sert G, 2020). Medikal turizmde birçok etik sorunsalının yanında yatırım eksiklikleri de göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Bu durumun en önemli sebepleri kamu ve özel sektör işbirliklerinin zayıf olması, ve doğru yol haritalarının belirlenmemesidir.

b. Finansal Destek Eksikliği

Türkiye'de sağlık turizmi uygulamaları kanuni çerçeve, kamusal oyuncuların gayretleri ve rekabet içindeki yapıların etkileşimleri ile yön bulmaktadır. Ne yazık ki sistemi bozan çok sayıda sorun ortaya çıkmaktadır (Eren ve Türkay, 2023). Bu sorunların başında finansal çözümsüzlükler gelmektedir. Her kesimin pastadan pay alma çabası sistem içinde rol çalmaya kadar gitmektedir. Plansız ve rotasız başlanan sağlık turizmi adımları finansal sürdürülebilirlik için gerekli maddi kaynakların oluşturulmaması kısa zaman da en fazla geliri elde etme isteği bir süre sonra bu tür sağlık turizmi yapılanmalarının kaliteyi düşürmesine ve sektörü aşağı çekmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte kamusal kredi ve finansal destek yetersizlikleri ile de sıkça karşılaşmaktadır. Termal turizm projeleri için finansal destek ve teşviklerin yetersizliği, yatırımcıların ilgisini azaltır. Kredi ve finansman imkanlarının kısıtlı olması, yeni projelerin hayata geçirilmesini zorlaştırır. Sağlık turizmine en kapsamlı destek veren ve motive eden politikalar ülkenin genel turizm stratejisi ile örtüşen yapılarıdır. Hem uluslararası arenada hemde bölgesel hükümetlerin bu tür politikaları geliştirmesi, yönetimi ve önceliklerin belirlenmesinde önemli bir rolü vardır (Zengingönül O ve ark., 2013).

2.14.7. Rekabet ve farkındalık sorunları

a. Ulusal ve Uluslararası Rekabet

Diğer ülkelerin termal turizm alanındaki güçlü rekabeti, Türkiye'nin bu alanda pazar payını artırmasını zorlaştırabilir. Ortaya konan sağlık hizmeti en azından tanıtılan düzeyde olması ve uygulanan medikal bakımların tüm dünya da kabul görmüş mesleki uygulamalara tabi olması zaruridir (Altın ve ark., 2012). Türkiye'de 27 Ağustos 2024 tarihli güncellenmiş T.C Sağlık Bakanlığı tarafından uluslararası sağlık turizmi hizmeti için yetki verilen 189 özel tıp merkezi, 2546 muayenehane, 1304 diğer sağlık tesisleri, 654 hastane, 1196 aracı kuruluş ile hizmet verilmektedir(Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, 2024). Sayısal olarak bakıldığında

Ülkemizde birçok sağlık turizmi kuruluğu olduğu göze çarpmaktadır. Ancak Uluslararası rekabette ne kadar yetkin oldukları belirsizdir. Bu bakımdan Uluslararası termal turizm destinasyonları ile rekabet etmek için yenilikçi ve farklılağmığ hizmetlerin sunulması gereklidir.

b. Farkındalık Eksikliği

Yerel ve uluslararası düzeyde termal turizmin sağlık faydaları konusunda farkındalık eksikliği, potansiyel turistlerin ilgisini çekmeyi zorlağtırır. 2023 yılında yayınlanan Kuşadası zeline yapılan farkındalık arağtırmasında sağlık turizmi sektörünün tanıtım faaliyetlerini arttırarak Kuşadası bölgesinde sınırlı olanakların arttırılarak bütün paydağların bireysellikten uzaklağarak birlik içerisinde rekabetin artrılması kanaatine varılmığtır (Emel İ. Ahu ve ark., 2023). Halkın termal turizmin sağlık üzerindeki olumlu etkileri hakkında bilinçlendirilmesi gereklidir.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu tez, Türkiye’de sağlık turizminin önemli ve genellikle göz ardı edilen bir bileşeni olan termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin entegrasyonunun sağlanmasının ve bu entegrasyonun sağlık turizmine katkılarını araştırmaktır. Bu çalışmanın amacı, bu iki alanın bir araya getirilmesiyle hem yerel hem de uluslararası sağlık turistleri için daha kapsamlı ve etkili tedavi seçenekleri sunulabileceğini ortaya koymaktır.

3.2. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de sağlık turizmi son yıllarda hızla gelişmekte ve ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. Ancak, bu alanda büyük bir potansiyele sahip olan termal turizm genellikle göz ardı edilmekte ve yeterince değerlendirilememektedir. Türkiye, dünya çapında zengin termal su kaynaklarına sahip olan nadir ülkelerden biri olmasına rağmen, termal kaynakların sağlık turizmi içindeki yeri henüz tam anlamıyla gelişmemiştir. Bu bağlamda, termal turizmin fizyoterapi ve rehabilitasyon ile entegrasyonunun araştırılması, hem sağlık alanında daha etkili tedavi yöntemleri geliştirilmesi hem de Türkiye’nin sağlık turizmi alanındaki rekabet gücünü artırması açısından büyük önem taşımaktadır.

3.3. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, Türkiye'deki sağlık turizminde yeterince değerlendirilmeyen bir alan olan termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin entegrasyonunu incelemektedir. Araştırmanın kapsamında Türkiye’deki termal turizm potansiyeli, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri, Dünya ve Türkiye'de termal turizm modelleri, klinik ve ekonomik katkılar, bölgesel kalkınmaya etkileri incelenerek araştırma sonucunda hem sağlık turizminin gelişimini hem de Türkiye'nin uluslararası alanda bu sektördeki yerini güçlendirecek stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada dünya genelinde sağlık turizmi faaliyetlerinde son yıllarda öne çıkan termal turizm ile ilgili ülkelerin literatür taramalarına Web of Science veri tabanı üzerinden “spa tourism”, “health tourism”, “physiotherapy”, "Balneotherapy", Kelimeleri aranarak elde

edilen verilerin kaynaklarına Web of Science, Pubmed, Aacademia, Scopus, Researchgate, Google Scholar, Dergi Park, TR Dizin veri tabanları üzerinden ulaşılmıştır. Ayrıca, İngilizce anahtar kelimeler Google Scholar'ın Türkçe sayfalarda arama özelliği kullanılarak aranmış ve Türkiye'deki mevcut literatür kontrol edilmiştir. Bununla birlikte, "Balneoterapi", "Fizyoterapi ve rehabilitasyon", "Fizyoterapist", "Kaplıca" kelimelerine ayrıca literatür taraması yapılmıştır. Ulaşılan her türlü kaynakça incelenmiş ve veri tabanındaki her türlü kaynağa ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma kapsamında son 40 yılda İngilizce, Türkçe yayınlar ve çeviriler incelenmiştir. Bu araştırma, Türkiye'de sağlık turizminin önemli bir dalı olan termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin entegrasyonununa ait bilgiler ve literatür araştırması sonucu belirlenmiştir. Verilerin incelenmesi sonucunda ve pratikte katkı sağlayacak yönlerin oluşturulması bakımından SWOT analizi tekniği ile değerlendirilmiştir. Bu araştırma tamamlayıcı nitelikte bir derleme çalışmasıdır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında Türkiye'nin termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin entegrasyonununa yönelik faaliyetleri, literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirilmiştir

Literatürde termomineral suların tek başına iyilik halini geliştirme konusunda yeterliliği ispatlanamamıştır. Ancak birçok tedavi yöntemi ile birlikte tedaviye katkı sağladığı görülmektedir. Elde edilen bilgiler referans alındığında fizyoterapi ile kaplıca tedavisinin kombine hale getirilmesinin tedavi de daha etkin bir rol oynayacağı, bu durumun tedavi üzerinde memnuniyeti arttırabileceği ayrıca iyilik haline pozitif yönde katkıda bulunabileceği ancak daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğunu düşünülmektedir. Literatür incelediğinde ülkemizde bu iki alanın neden entegre edilemediğine dair başlıca sebepler ortaya çıkmakla birlikte, etkinlik ve hasta uyumunu hedefleyen fizyoterapi ve kaplıca tedavilerinin kombine kullanımına yönelik bilimsel çalışmalara ihtiyaç vardır (Toktaş H ve ark., 2020).

Türkiye'nin termal turizm faaliyetleri ile ilgili bilgiler literatür kısmında verilmiştir. Araştırmanın Türkiye'nin termal turizm pazarındaki pastadan daha büyük bir pay alabilmesi için, ortaya konması gerekli olan güçlü, zayıf yönleri ile fırsat ve tehditler aşağıda belirtilmiştir (Şengül ve Bulut, 2019; Şahin ve Şahin, 2018).

Güçlü Yönler: Türkiyenin Zengin Termal Kaynaklara, Kapsamlı ve Modern Tesislere sahip olması, kaliteli uzman hizmetlerin uygun maliyetler ile sunulması, erişilebilirlik ve bekleme sürelerinin avrupa ülkeleine göre kısa olması, modern teknoloji ve ileri tedavi yöntemlerine sahip kuruluşların olması, coğrafi konumu nedeniyle kolay ulaşılabilir olması bunula birlikte kültürel ve tarihi zenginliklerinin olması güçlü yönler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zayıf Yönler: Yetersiz Altyapı ve Tesisler, Modernizasyon Eksiklikleri, Erişim Sorunları, Tanıtım ve Pazarlama Eksiklikleri, Çevresel ve Sürdürülebilirlik Sorunları, Yasal ve Düzenleyici Sorunlar, Eğitim ve Kalifiye Personel Eksikliği, Ekonomik ve Finansal Sorunlar olarak ortaya konabilir.

Fırsatlar: Artan Yaşlı Nüfus, Kronik Hastalıkların Yaygınlığı, Spor ve Fiziksel Aktiviteye artan İlgi, Teknolojik Gelişmelerin sağladığı kolaylıklar.

Tehditler: Küresel sorunların turizmi olumsuz etkilemesi, Türkiye'nin sınır komşularının aralarında yaşanan diplomatik ve askeri karmaşalar, Sağlık turizmi pazarında küresel rekabetin üst düzeyde olması, Sağlık ve turizm mevzuatlarının zaman kaybına ve maddi zarara sebep olması, Kurumlarının uygun fiyat politikası belirlerken hizmet kalitesinin azalması, Sağlık turisti arasında harcama standarytları bakımından bir ayırım gözetilmesi tehditler arasında sıralanabilir.

SWOT analizi incelendiğinde Türkiye diğer ülkeler için termal turizm açısından bir cazibe merkezi haline gelebilir. Avrupa nüfusu daha fazla termal kür hizmeti almak istemektedir. İklimlere bağlı olarak romatizmal yakınmaların oldukça çok görüldüğü Kuzey Avrupa ve İskandinav ülkelerinde termal turizm talebi giderek artmaktadır. Türkiye'nin iklimsel yapısı, kültürel özellikleri ve deneyimleri bu ülke vatandaşları için çekici bir hedef noktası olmasını da beraberinde getirmiştir (Şengül ve Bulut, 2019). Japonya'da yapılan bir çalışmada sıcak spa banyosu alışkanlığının Japonya genelinde hem zihinsel hem de fiziksel sağlık üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu ilk kez göstermiştir. Zihinsel sağlık açısından, sıcak spa banyosu sıklığındaki artış, tüm memnuniyet seviyeleri için önemli ölçüde pozitif bir korelasyon ve tüm stres seviyeleri için negatif bir korelasyon göstermiştir (Takeda ve ark., 2023). Türkiye'de termal turizme yönelik kapsamlı veriler bulunmamaktadır. Termal turizme ait potansiyelin ortaya konması ve ekonomiye kazandırılması bu tesislerin birçok yönden iyi nitelikler ile donatılmasına bağlıdır (Yılmaz N. ve ark., 2022). Türkiye sağlık turizmi konusunda uluslararası platformlarda düzeltilmesi gereken bazı kısımların olduğu gerçeği ile yüzleşmesi gerekliliği vurgulanmalıdır. En başta hukuki anlamda uluslararası turiste güven veren mevzuatın ortaya konması ve yürürlüğe sokulması ile yabancı dil kullanımının yaygınlaştırılması bunların başında gelmektedir (Sezgin S., 2021). Türkiye hem sağlık hem de termal turizm alanında etkin olmak için adımlar atmalıdır. Klasik turizmden daha hızlı pazar payını arttıran, potansiyeli ile önemli bir ekonomik getiri kaynağı olacağı ön görülen ve rekabetin giderek arttığı sağlık turizmi pazarından pay alabilmek için erken hareket etmek ve bu alanda yatırımlar yapmak bir gerekliliktir (Vijaya R., 2010).

Tıbbi seyahat gelirlerini geliştirmek isteyen ülkelerin, kendi sağlık hizmetlerini büyütme veya büyük çok uluslu oyuncularla ortaklıklar kurma seçenekleri vardır. Uluslararası programlardan akreditasyon sağlamak, hizmetlerin geliştirilmesinin bir parçası olabilir ve kaliteyi belgelemeye yönelik bir girişim olabilir. Yurtdışındaki hastaneler ve üniversitelerle

ortaklıklar kurmak benzer bir rolü yerine getirebilir. Bu ilişkiler hakkında dünya çapında çok daha fazla bilgiye ihtiyacımız vardır (Lunt N, 2013). Türkiyede bu bağlamda zayıf yönlerini kısmi yada tam entegrasyonla geliştirebilir. Sağlık turizmi alanındaki tüm olumlu gelişmelere rağmen Türkiye, belirlenen hedeflerin henüz çok greisinde bulunmaktadır. Turizmin genelinde yaşanan durumun bir benzeri sağlık turizminde de yaşanmış ve 10 yıllık bir süreç içerisinde Türkiye’de sağlık turizmi, önemli bir ivme yakalamış ancak gelinen nokta, hedeflenenin altında kalmıştır (Biri G, 2021).

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye’de sağlık turizminin önemli fakat gözardı edilen bir bileşeni olan termal turizmin, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri ile entegrasyonunun hem yerel hem de uluslararası sağlık turistleri için daha kapsamlı ve etkili tedavi seçeneği olarak nasıl daha etkili bir biçimde sunulabileceğinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

Suyun termomineral endikasyonunu ortaya çıkarmak için bir tedavi kürü oluşturularak tedavinin süresi, dozu ve uygulama şekli belirlenerek tedavi protokolü oluşturulur. Birçok yerde kaplıca tedavilerinin etkinliğini arttırmak için termal terapinin beraberinde fizyoterapi uygulamaları protokole eklenir. Geçmişe baktığımızda her iki tedavi yönteminin de antik çağlara kadar uzandığı görülmektedir. Her ne kadar o dönemlerde adı konulmamış olsa da kaplıca ve fizyoterapi uygulamalarının arasında göz ardı edilemeyen bir bağ vardır. Kaplıca tedavilerinin çok eski tarihlerden beri süre gelen bir yapısı olmasına rağmen günümüz Türkiye’inde medikal tedavi modaliteleri içinde sınırlı olarak yer bulabilmiştir. Buna rağmen yerel halk arasında popülaritesi yüksektir.

Yapılan birçok araştırma termomineral suların sahip olduğu mineral yapıların ve sıcaklığın kas iskelet sistemi hastalıkları, romatizmal ve eklem rahatsızlıklarında iyilik halini arttırdığı ve kronik ağrı ile başa çıkmada yardımcı bir alternatif tedavi olduğu kanaati hasıl olmuştur. Ancak kaplıca tedavilerinde alınan geribildirim öznel olduğu için hasta iyileşmesi açısından bir standardizasyon elde edilememektedir.

Ülkemizde son on yılda fizyoterapinin gelişmesi, hekim ve fizyoterapist sayısının artması ile bir çok bölge de fizyoterapi tesisleri kurulmaya başlanmıştır. Fizyoterapinin en önemli ajanlarından bir tanesi sıcak uygulamalar bir diğeri ise hidroterapik uygulamalardır. Bu durum içerisinde her iki ajanın kullanımına uygun olan kaplıca tedavileri ile yakın ilişki kurmasına neden olmaktadır. Fizyoterapi ajanlarından elektroterapi, ultrasound, lokal ve genel sıcak uygulama, su içi ve dışı egzersiz protokollerinin tamamı termal tesislerde kullanılmaya bire bir uygundur. Bu senkronizasyon hali termal fizyoterapi tesislerinin cazip hale gelmesinin önünün açılmasında rol oynamıştır.

Altyapı ve fiziksel koşulların yetresizlik nedenlerini nedir sorusunu incelediğimizde: Literatürde termal turizm tesisleri, genellikle yalnızca termal suyun sunduğu faydaları sağlamak üzere inşa edildiği görülmektedir. Fizyoterapi ve rehabilitasyon ise özel

ekipmanlar, tıbbi odalar ve uzmanlık gerektiren bir süreçtir. Fiziksel terapi cihazları, elektroterapi üniteleri, egzersiz salonları gibi altyapılar çoğu termal tesiste bulunmamaktadır (Güven, 2016). Termal tesislerin yoğunlukla kırsal alanlarda yer alması nedeniyle de altyapı sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Termal tesislerin çoğu, genellikle yalnızca termal suyu sunmaya odaklanmışken, fizyoterapi ve rehabilitasyon için uygun donanımına sahip olmamaktadır. Ayrıca, bu tür terapiler için gereken uzmanlık bilgisi, termal turizm alanında çalışan personelde sıklıkla bulunmamaktadır. Örnek olarak, fizyoterapi ve rehabilitasyon uzmanları, termal suların tedavi sürecine nasıl entegre edileceği konusunda eğitim almamış olabilirler (Ünlü ve ark., 2020). Bu durumlara ek olarak çoğu tesisin kırsalda konumlanması kalifiye ve uzman personelin o bölgeyi tercih etmesini zorlaştırmaktadır. Bölgenin gelişmişlik düzeyi azaldıkça belirtilen personelin bölgeye ilgisi çok önemli ölçüde azalmaktadır. Kırsal bölgede yapılacak olan yatırımların uzman personel tarafından ilgi görebilmesi için bölgenin sosyal, kültürel, eğitim ve sanatsal yönden cazip hale getirilmesi ayrıca ekonomik yönden daha teşvik edici ücretler ile istihdamın sağlanması gerekmektedir.

Literatürde bir diğer zorluk ‘‘düzenleyici ve hukuki engellerin’’ varlığıdır. Termal turizm ve fizyoterapi hizmetleri farklı yasal düzenlemelere tabi olabilmektedir. Türkiye’de termal tesisler, genellikle "turizm tesisi" statüsünde değerlendirilirken, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetleri "sağlık hizmeti" olarak kabul edilir. Bu iki alan arasındaki yasal ayırım, işletmelerin her iki hizmeti bir arada sunabilmesini engellemektedir. Ayrıca bu durum girişimciler açısından çok farklı mali yükler getirebilmektedir. Sağlık Bakanlığı, fizyoterapi hizmetlerinin sunumu için belirli şartlar öngörürken, Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın denetimi altındaki termal turizm tesislerinin sağlık hizmeti sunabilmesi için ek düzenlemelere ve izinlere ihtiyaç duyması gerekebilir. Bu da hem zaman alıcı hem de bürokratik bir süreç oluşturmaktadır (Yılmaz, 2018). Ayrıca, Türkiye'deki sağlık turizmi düzenlemeleri genellikle genel sağlık tedavisi üzerine yoğunlaşmakta ve termal suyun rehabilitasyon amaçlı kullanımı konusunda yeterli bir yasal altyapı bulunmamaktadır. Bu durum girişimciler açısından teşvik unsurunu azaltmaktadır. Bununla birlikte devlet teşviklerinin çerçevesi bu tür tesisler için net olarak belirlenmemiş olması girişimciler açısından proje oluşturmada zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Entegrasyon zorluklarına dair bir başka soru ise ‘‘farklı hedef kitleler ve ihtiyaçların’’ ortaya koyduğu zorluklardır. Literatüre baktığımızda termal turizm genellikle rahatlama, stres atma ve genel sağlığı

iyileştirme amacına yoğunlaşırken, fizyoterapi ve rehabilitasyon daha çok tıbbi bir amaca hizmet eder. Fizyoterapi, çoğu zaman belirli bir hastalığın tedavisi ya da post-operatif iyileşme süreci gerektiren bir alan olarak kabul edilir. Bu da, termal turizm tesislerinin daha çok genel sağlığı iyileştirmeye yönelik hizmetlerinden daha farklı bir uzmanlık gerektirir. Yatırımcı için daha çok maliyet ve daha uzun süreli mali dönüt riski taşıdığından yatırımcılar hızlı kar elde edebileceği yatırım alanlarına yönelmektedirler. Örnek olarak termal turizmdeki hedef kitle, genellikle stres ve yorgunluk gibi yaygın problemlerle karşılaşan turistler iken, fizyoterapi ve rehabilitasyon hastalarında ise travmalar, uzun süreli hastalık tedavileri, engellilik ve yaşlanmaya bağlı nedenler sonrası ortaya çıkan fonksiyonel kayıpların rehilitasyonuna yönelik olarak belirli bir tedavi programı ve uzmanlık gerektirmektedir. Bu farklılık, termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyonun entegrasyonunu güçleştirir. Öne çıkan bir diğer problem ise, fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin genellikle daha dar bir kitleye hitap etmesidir. Dolayısıyla, termal tesislerin bu tür hizmetlere yatırım yapmaya karar vermeleri, ekonomik açıdan riskli olabilir (Şimşek, 2019). Literatürde bir başka sorun olarak göze çarpan unsur ise eğitim ve uzmanlık yetersizlikleridir. Termal turizm tesislerinde görev yapan personel, genellikle termal suyun kullanımını ve sunduğu faydaları bilirken, fizyoterapi ve rehabilitasyon alanında uzmanlık gerektiren tedavi süreçleri için yeterli eğitime sahip olmayabilir. Türkiye'de bu alanda eğitilmiş fizyoterapistlerin sayısı görece yeterli olsa da, termal tesislerde çalışan personelin bu alanda yeteri kadar uzmanlaşmamıştır. Fizyoterapi ve rehabilitasyon, çok çeşitli teknik bilgi ve beceri gerektiren bir alandır. Bu alandaki uzmanlık, yalnızca teoriyle değil, uygulamalı eğitimle de kazanılabilir. Dolayısıyla, termal turizmle fizyoterapi ve rehabilitasyonun birleşmesi için personelin iki farklı alanda da eğitim alması gerekmektedir (Özdemir ve ark., 2021). Literatürde bu durum beraberinde “finansal ve yatırım yükü”nün ortaya çıkmasını da neden olmaktadır. Termal tesisler, genellikle yeni hizmet alanlarına yönelik yatırımlar büyük yatırımlar gerektirir. Fizyoterapi ve rehabilitasyon hizmetlerinin sunulabilmesi için özel cihazlar, uzmanlık ve tesislerde yapılacak fiziksel değişiklikler gerekebilir. Bu tür yatırımlar, çoğu termal tesisin ekonomik olarak karşılayabileceği güçte olmayabilir. Ayrıca, bu tür ek hizmetlerin sunduğu ekonomik geri dönüt genellikle kısa vadede kendini katlamayacağı için yatırımcılar için cazibe unsuru olmayabilir (İpek, 2017). Öte yandan yatırımların ayakta kalabilmesi için “farkındalık eksikliği ve talep azlığı”

sorusunun cevabı aranmalıdır. Literatürde Türkiye’de jeotermal farkındalığın eksik olduğu ve bilinirlik düzeylerinde bir çok etkenin var olduğu göze çarpmaktadır. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde Tıp, Sağlık ve Diş Hekimliği Fakültelerinde 365 kişi örnekleme dâhil edilerek tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak yapılan araştırmada farkındalık çalışmalarının yetersiz kaldığı, sağlık turizmi çalışanlarının yabancı dil bilmesinin önemli olduğu, medikal turizmin tüm eğitim seviyelerinde literatürde olmasının gerekliliği, reklam ve tanıtım faaliyetlerinin farkındalık düzeylerini geliştireceği sonucuna varılmıştır (Yaba M., 2022). Her iki çalışma aynı zamanda ülkemizde termal turizm-sağlık turizmde reklam ve bilgilendirmenin önemini ortaya koymuştur.

Literatürde Türkiye’de termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyonun entegre edilememesinin başlıca nedenleri, altyapı eksiklikleri, düzenleyici engeller, farklı hedef kitlelerin ihtiyaçları, eğitim ve uzmanlık yetersizlikleri ile finansal zorluklardan kaynaklandığı göze çarpmaktadır. Ayrıca yetersiz ulaşım ağları, konaklama tesislerinin eski ve modern olmayan yapıları, hizmet kalitesindeki dalgalanmalar, turistlerin bu bölgelere olan ilgisini azaltmaktadır. Bununla birlikte, bu engellerin aşılması, sağlık turizminin gelişmesine katkı sağlayabilir ve termal turizm ile fizyoterapi arasında bir sinerji yaratabilir. Bu entegrasyon, özellikle sağlık turizmi konusunda Türkiye’nin rekabet gücünü artırabilir ve daha geniş bir hasta kitlesine hitap edebilir. Bu sürecin başarılı olabilmesi için, sağlık ve turizm alanlarındaki düzenlemelerin uyumlu hale getirilmesi, uzmanlık eğitimlerinin güçlendirilmesi ve altyapı yatırımlarının artırılması gereklidir.

Sağlık turizmi, küresel sağlık hizmetleri sunumunda büyük bir gelişme gösteren, ekonomik ve sosyal etkileri yüksek bir sektördür. Sağlık turizminin önemli bir parçası olan spa terapisi birçok tedavide coşku yaratıcı bir terim olmuştur. Cilt hastalıklarının tedavisi ve önlenmesi açısından Kaplıca-termal hamamlar güzel bir atmosfer sunmaktadır. Ayrıca rahatlama ve stres giderme gibi noktalarda diğer tedavilerin tamamlayıcısı olmaktadır (Riyaz ve Arakkal, 2011). 2015 yılında yayınlanan Kırşehir özelinde termal tesisler üzerinde yapılan bir araştırmada tercih sebepleri %93,9’unun uygun fiyatı ilk sırada, %93,6’sının kalite seçeneğini ikinci sırada, %64,1’inin tıbbi tedavi seçeneğini üçüncü sırada olduğu görülmüştür. Tedavi amaçlı gelen sağlık turistinin tüketicilere sorulan “daha çok hangi şikayet için sorusuna %60 oranla romatizmal hastalıklar için kaplıca tercihinde bulunmuştur. Bu veri termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyon uygulamalarının entegre

edilebilmesine ön ayak oluşturmaktadır. Yine aynı araştırmada hangi kaynaklar ile tesise geldikleri sorusuna %60'ının "dost-arkadaş tavsiyesi"ni ilk sırada, %59,3'ünün "internet"i ikinci sırada, %54,4'ünün "seyahat acentesi"ni üçüncü sırada değerlendirdiği görülmüştür (Burcu G. B. ve Ayşegül T., 2015). Kronik kas iskelet sistemi hastalıklarında ağrı ve fonksiyon kaybına bağlı olarak ortaya çıkan olumsuz etkilenmelerin giderilmesinde fizyoterapi ajanlarının kullanımı önemli bir tedavi seçeneğidir. Kaplıca imkanı olan kliniklerde bu tedavilere farklı kaplıca uygulamalarının eklenmesi etkinlik ve hasta uyumunu artırabilir. Türkiye makul fiyatlı tedaviler ve kaliteli sağlık hizmetleri nedeniyle tercih edilme oranı yüksektir. Bunların yanında bazı tedavilerin turistlerin yaşadıkları ülkelerde sağlık sigortalarının ödeme kalemlerinde olmaması ve bekleme sürelerinin atması nedeni ile Türkiye tercih sebebi olmaktadır (Şahbaz ve ark., 2012). Özellikle termal turizm, ülkenin zengin doğal kaynaklarını sağlık hizmetleri ile birleştirerek büyük bir fırsat sunmaktadır. Ancak, Türkiye'de termal turizm, sağlık turizmi çerçevesinde yeterince değerlendirilmemekte ve bu alandaki fırsatlar göz ardı edilmektedir.

Termal turizmin fizyoterapi ve rehabilitasyon ile entegrasyonu, büyük bir potansiyele sahip olsa da, çeşitli yapısal ve stratejik sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar, termal tesislerin modernizasyonu, nitelikli personel eksikliği, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler ve tanıtım faaliyetlerinin yetersizliği gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye, sağlık turizmi alanında dünya çapında önemli bir merkez haline gelme potansiyeline sahip olmasına rağmen, termal turizmin sağlık turizmi içerisindeki önemi ve katkısı hala yeterince değerlendirilememektedir. Termal kaynakların fizyoterapi ve rehabilitasyon ile entegre edilmesi, Türkiye'nin sağlık turizmi sektöründe rekabet avantajı elde etmesine ve daha geniş bir hasta kitlesine hitap etmesine olanak tanıyabilir. Bu entegrasyon, sadece tedavi etkinliğini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda Türkiye'nin sağlık turizmi gelirlerini artırarak sektördeki yerini sağlamlaştıracaktır. Bu doğrultuda, altyapı geliştirme, eğitim programları ve uluslararası tanıtım gibi stratejik adımlar atılarak, Türkiye'nin termal turizmi dünya sağlık turizmi arenasında hak ettiği yere taşınabilir.

ÖNERİLER

- Termal turizm ile fizyoterapi ve rehabilitasyonun entegrasyonunu güçlendirmek için stratejik bir yol haritası oluşturulmalıdır. Bu yol haritası, hem sektörün uluslararası rekabet gücünü artıracak hem de yerel ekonomiye katkı sağlayacak nitelikte çözümler içermelidir. Öncelikle, termal tesislerin modernizasyonu ve sağlık turizmi altyapısının iyileştirilmesi gerekmektedir. Ardından, nitelikli personelin yetiştirilmesi ve uluslararası standartlara uygun hizmet sunumu sağlanmalıdır. Son olarak, etkili bir tanıtım ve pazarlama stratejisi ile Türkiye'nin termal turizm alanındaki potansiyeli uluslararası arenada vurgulanmalıdır.
- Entegrasyon süreci, aynı zamanda kırsal kalkınmaya da önemli katkılar sağlayacaktır. Termal kaynakların çoğu, kırsal bölgelerde yer almaktadır ve bu bölgelerde sağlık turizmi faaliyetlerinin artırılması, yerel ekonomiyi canlandıracaktır. Yerel istihdamın artması, kırsal alanlarda sağlık ve turizm sektörlerinde çalışanların niteliğinin yükseltilmesi ve bölgesel kalkınma süreçlerine katkı sağlanması, sosyal ve ekonomik faydaların geniş bir alana yayılmasını sağlayacaktır.

Öneriler gerçekleştirildiği takdirde;

- Fizyoterapi ve rehabilitasyon ile entegrasyon, hem yerel hem de uluslararası turistler için termal turizmin çekiciliğini artıracak, aynı zamanda tedavi süreçlerinin etkinliğini yükseltecektir.
- Termal sular, hidroterapi, su altı egzersizleri ve termal minerallerin iyileştirici etkisiyle fizyoterapi süreçlerine entegre edilerek iyileşme sürecini hızlandırır.
- Bu entegrasyon, özellikle post-operatif rehabilitasyon, nörolojik rehabilitasyon, ortopedik ve travmatolojik hastaların tedavisinde büyük fayda sağlayabilir. Termal kaynakların sağladığı doğal iyileştirici ortam, hastaların daha kısa sürede ve daha az komplikasyonla iyileşmelerine olanak tanır.

- Ayrıca, uzun süreli rehabilitasyon gerektiren hastalar için termal tesislerde sunulan fizyoterapi hizmetleri, tedaviyi daha rahat ve keyifli bir hale getirerek hasta motivasyonunu artırabilir.

KAYNAKLAR

- Acaroğlu, R., & Şendir, M. (2012). Bireyselleştirilmiş Bakımı Değerlendirme Skalaları. *İ.Ü.F.N. Hem. Derg*, 20(1), 10–16.
- Ağaoğlu, F. O., Karagoz, N., & Zabun, S. (2019). Sağlık Turizmi Uygulamaları ve Tırkiye’ye Getirilerine İlişkin Bir Değerlendirme. *S.C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2).
- Akat, Ö. (2000). Pazarlama Ağırlıklı Turizm İŞletmeciliği. *Ekin Yayınevi/Bursa*, 3, 23–24.
- Akbolat M, & Deniz N.G. (2017). Tırkiye’de Medikal Turizmin Gelişimi ve Bazı Ülkelerle KarŐılaŐtırılması. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 123–139.
- Akbulut, G. (2010). Tırkiye’de Kaplıca Turizmi ve Sorunları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 35–54.
- Akkuş, İ., Akıllı, H. , Ceyhan, S., Dilemre, A., & Tekin, Z. (2005). *Tırkiye Jeotermal Kaynakları Envanteri. Ankara: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Envanter Serisi. 201.*
- Aktan, C. C., & Gencel, U. (2010). Yüksek Öğretimde Akreditasyon. *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 137–146. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333097>
- Alen M, Fraiz J. A, & Rufin R. (2006). *Analysis of health Spa customers expectations and perceptions: The case of Spanish establishments. 3(5/6), 245–262.*
- Altanlar A, K. G. A. (2011). Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yöre Halkı ve Yerli Turistlerin DavranıŐ ve Beklentilerini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma; Akçakoca Örneği*. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi Cilt*, 3(2), 1–20.
- Altın, U., BektaŐ, G., Antep, Z., & İrbán, A. (2012). The International Patient’s Portfolio and Marketing of Turkish Health Tourism. *8th International Strategic Management Conference, Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 58, 1004–1007.
- Ambrose, A. F., Paul, G., & Hausdorff, J. M. (2013). Risk factors for falls among older adults: A review of the literature. In *Maturitas* (Vol. 75, Issue 1, pp. 51–61). <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2013.02.009>
- Azak A, & Taşçı S. (2009). Klinik Karar Verme ve Hemşirelik. *J Med Ethics*, 17(3).
- Barbosa Filho, V. C., Minatto, G., Mota, J., Silva, K. S., de Campos, W., & Lopes, A. da S. (2016). Promoting physical activity for children and adolescents in low- and middle-income countries: An umbrella systematic review: A review on promoting physical activity in LMIC. *Preventive Medicine*, 88, 115–126. <https://doi.org/10.1016/J.YPMED.2016.03.025>
- Basiago, A. D. (1999). “Economic, Social and Environmental Sustainability in Development Theory and Urban Planning Practice.” *The Environmentalist*, 19, 145–161. <https://doi.org/10.1023/A:1006697118620>

- Baysal, E., Leblebicioğlu, H., Khorshid, L., & Sarı, D. (2018). Why individuals choose balneotherapy and benefit from this kind of treatment. *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 32, 157–162. <https://doi.org/10.1016/J.CTCP.2018.06.010>
- Bedriye, B., & Tunçsper, T. (2008). Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl: 2008 Sayı: 1 Termal Turizmin Ekonomik Etkileri. In *Journal of Commerce & Tourism Education Faculty* (Issue 1).
- Belber B. G., T. A. (2015). *Termal Turizm İşletmelerinde, Turistik Tüketicilerin Tatmin Düzeylerine Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi: Kırşehir İli Üzerine Bir Uygulama*. <https://isarder.org/index.php/isarder/article/view/266/264>
<http://hdl.handle.net/20.500.11787/3054>
- Belek İlker. (1998). Sınıf, Sağlık, Eşitsizlik. *Sorun Yayınları*, 8–45.
- Benagiano, G., & Brosens, I. (2014). The multidisciplinary approach. *Best Practice & Research Clinical Obstetrics & Gynaecology*, 28(8), 1114–1122. <https://doi.org/10.1016/J.BPOBGYN.2014.08.006>
- Bijnen, F. C. H., Caspersen, C. J., & Mosterd, W. L. (1994). Physical inactivity as a risk factor for coronary heart disease: A WHO and International Society and Federation of Cardiology position statement. In *Bulletin of the World Health Organization* (Vol. 72, Issue 1, pp. 1–4).
- Biri G. (2021). Türkiyenin Sağlık Turizm Gelirlerini Etkileyen Faktörlerin Eş Bütünleşme Analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 39–58. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.907290>
- Bookman, M. Z., & Bookman, K. R. (2007). Medical tourism in developing countries. *Palgrave Macmillan*. <https://doi.org/doi.org/10.1057/9780230605657>
- Brandão, F., Liberato, D., Teixeira, A. S., & Liberato, P. (2021). Motives for thermal tourism: An application to north and central Portugal. *Sustainability (Switzerland)*, 13(22). <https://doi.org/10.3390/su132212688>
- Bryan, S. N., & Katzmarzyk, P. T. (2011). The association between meeting Physical activity guidelines and chronic diseases among Canadian adults. *Journal of Physical Activity and Health*, 8(1), 10–17. <https://doi.org/10.1123/jpah.8.1.10>
- Bucak T, & Özkaya E. (2013). Çanakkale İlinin Termal Potansiyeli. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2/3, 7–13.
- C Makama A.Y., Ibrahim S.Z., Rahman S. A., & Oladimeji O. (2020). *International Journal of Advanced Research and Publications Balneotherapy/Spa Therapy: Potential Of Nigerian Thermal Hot Spring Waters For Musculoskeletal Disorders And Chronic Health Conditions*. 4(3), 95–100.
- Cacciapuoti, S., Luciano, M. A., Megna, M., Annunziata, M. C., Napolitano, M., Patruno, C., Scala, E., Colicchio, R., Pagliuca, C., Salvatore, P., & Fabbrocini, G. (2020). The role of thermal water in chronic skin diseases management: A review of the literature. In *Journal of Clinical Medicine* (Vol. 9, Issue 9). <https://doi.org/10.3390/jcm9093047>

- Çapar, H., & Aslan, O. (2020). Factors affecting destination choice in medical tourism. *International Journal of Travel Medicine and Global Health*, 81. https://www.researchgate.net/publication/341987288_Factors_Affecting_Destination_Choice_in_Medical_Tourism
- Cavlak, U., Baş Aslan, U., Yağcı, N., & Altuğ, F. (2015). Kronik Muskuloskeletal Ağrının Fizyoterapi-Rehabilitasyon ile Yönetimi. *Türkiye Klinikleri J Physiother Rehabil-Special Topics*, 1(1), 70–90. https://www.researchgate.net/profile/Filiz_Altug/publication/279922906_Chronic_Musculoskeletal_Pain_Management_with_Physiotherapy_and_Rehabilitation/links/559e4e3308aeb45d17161fe1/Chronic-Musculoskeletal-Pain-Management-with-Physiotherapy-and-Rehabilitation
- Cengiz, F. (2012). Üçüncü Yaş Turistlere Yönelik Turistik Ürün Analizi: Alanya Uygulaması. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*.
- Chiu, R. L. H. (2004). Socio-cultural sustainability of housing: A conceptual exploration. *Housing, Theory and Society*, 21(2). <https://doi.org/10.1080/14036090410014999>
- Cihangir İ.S. (2016). Termal Turizm Potansiyelinin Bölgesel Kalkınmada Ekonomik Rolü: İlgin Termal Tesislerinde Bir Uygulama. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Konya.
- Çilhoroz A, & Sivuk İ, D. (2021). Ülkelerin Termal Turizm Harcamaları Bakımından Termal Turizm Verimliliklerinin Değerlendirilmesi. *Journal of Yaşar University*, 16(62). <https://doi.org/10.19168/jyasar.800230>
- Cimbiz, A., Bayazit, V., Hallaceli, H., & Cavlak, U. (2005). The effect of combined therapy (spa and physical therapy) on pain in various chronic diseases. *Complementary Therapies in Medicine*, 13(4), 244–250. <https://doi.org/10.1016/J.CTIM.2005.08.004>
- Cortez N. (2008). Patients without Borders: The Emerging Global Market for Patients and the Evolution of Modern Health Care. *Jerome Hall Law Library/Indiana*, 83(1), 71–132.
- Doğaner S. (2001). *Türkiye turizm coğrafyası*. Çantay Kitabevi 17-23.
- Dönmez A, & Erdoğan N. (2005). Fibromiyalji sendromunda kaplıca tedavisi. *Hipokrat Dergisi*, 14.
- Emekli G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültür Turizmi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15, 51–59.
- Engin K, & Burcu M.Ö. (2016). The effectiveness of balneotherapy in chronic neck pain. *Clin Rheumatol.*, 35, 2549–2555. <https://doi.org/10.1007/s10067-016-3199-8>.
- Erdoğan N. (2002). Termomineral su banyolarının etki mekanizması. In Karagülle Z. (Ed.), *Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı*, (pp. 65–74). Nobel Kitabevi.
- Eren, M., & Türkay, O. (2023). Türk Medikal Turizm Sektöründe Yapı, İleyiş ve Sorunlar: Farklı Paydaşlar Gözünden Bir Değerlendirme. *İşletme Bilimi Dergisi*, 11(2). <https://doi.org/10.22139/jobs.1234011>

- Erik Cohen. (2010). Medical Travel – A Critical Assessment. *Tourism Recreation Research*, 35(3), 225–237. <https://doi.org/10.1080/02508281.2010.11081639>
- Erol, K., & Aydemir, M. (2019). “Türkiye’nin Termal Turizm Potansiyeli ve Sağlık Turizmine Katkıları.” *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*.
- European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance. (2018). *The clinical field of competence European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance. White book on physical and rehabilitation medicine (PRM) in Europe. Chapter 7. 54(2)*. <https://doi.org/10.1016/j.berh.2019.101482>
- Eurostat. (2023, August 18). *Eurostat’a 2021 yılında fizyoterapist istihdam araştırması*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230818-1#:~:text=In%202021%2C%20611%20000%20physiotherapists,down%20to%2012.7%20in%20Romania>.
- Fatma C. K., & M. K. Kılıç. (2019). Jeotermal Eneji ve Türkiye. *Türkiye Makine Mühendisleri Birliği*. https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/08e74bbc18c31e1_ek.pdf
- Fioravanti A, Cantarini L, & Guidelli GM. (2011). *Mechanisms of action of spa therapies in rheumatic diseases: What scientific evidence is there?* 31(1), 1–8. <https://doi.org/DOI:10.1007/s00296-010-1628-6> · Source: PubMed
- Fioravanti A, Iacoponi F, Bellisai B, Cantarini L, & Galeazzi M. (2010). Short- and long- term effects of spa therapy in knee osteoarthritis. *Am J Phys Med Rehabil*, 89(125), 32.
- Forestier R, Desfour H, Tessier JM, Françon A, Foote AM, & Genty C. (2010). Spa therapy in the treatment of knee osteoarthritis, a large randomised multicentre trial. *Annals of the Rheumatic Diseases*, 69(660), 5.
- Fritz, J. M., Brennan, G. P., & Hunter, S. J. (2015). Physical Therapy or Advanced Imaging as First Management Strategy Following a New Consultation for Low Back Pain in Primary Care: Associations with Future Health Care Utilization and Charges. *Health Services Research*, 50(6). <https://doi.org/10.1111/1475-6773.12301>
- Gebretsadik, A., Taddesse, F., Melaku, N., & Haji, Y. (2021). Balneotherapy for Musculoskeletal Pain Management of Hot Spring Water in Southern Ethiopia: Perceived Improvements. *Inquiry (United States)*, 58. <https://doi.org/10.1177/00469580211049063>
- Global wellness institute. (2024, August 1). <https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/thermal-mineral-springs/>.
- Global Wellness Istitute. (2021).
- Goldman, M. P. (2008). Technology Approaches to the Medical Spa: Art Plus Science Equal Rejuvenation. *Dermatologic Clinics*, 26(3), 327–340. <https://doi.org/10.1016/J.DET.2008.03.003>
- Grzegorzczuk, M. (2023). The Profession of Physiotherapy on the Internal Market of the European Union. *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie*, 16(1), 85–99. <https://doi.org/10.32084/tkp.5319>

- Guilcher, S. J. T. (2018). The Value of Physiotherapists in Primary Health Care Clinics: Optimizing (Self-) Management Supports for Persons with Complex Health and Social Needs. *Physiotherapy Canada*, 70(1), 1–2. <https://doi.org/10.3138/ptc.70.1.gee>
- Guillemin F, Constant F, Collin JF, & Boulange M. (1994). *Short and long-term effect of spa therapy in chronic low back pain. Br J Rheumatol.* 33(2), 148–151. <https://doi.org/doi:10.1093/rheumatology/33.2.148>
- Gürbüz, İ. Z., & Akın, S. (2020). İnmeli Hastalarda Hareket Fonksiyonuna Yönelik Rehabilitatif Yaklaşımlar. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 2(3). <https://doi.org/10.48071/sbuhemsirelik.732487>
- Güven, A. (2016). Termal turizm ve fiziksel terapi entegrasyonu. *Sağlık ve Turizm Dergisi*, 4(1), 23–29.
- Güzel, S., & Torun, N. (2020). Sağlık turizminde termal turizm ve Spa-Wellness turizminin yeri ve önemi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1.
- Halil Ş. Bulut A. (2019). Sağlık Turizmi çerçevesinde Türkiye’de termal turizm bir SWOT analizi çalışması. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4(1), 55–70.
- Hall, C. M. (2003). Health and spa tourism. , *International Sports & Adventure Tourism*, Haworth Press, 73–92.
- Herrick, D. M. (2007). Medical Tourism: Global Competition in Health Care. *National Center for Policy, NCPA Policy Report No. 304*. <https://www.ncpathinktank.org/pdfs/st304.pdf>
<https://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/hizmetler/jeotermal-harita/images/22.jpg>. (2024, August 2).
- Huang A., Seité S, & Adar T. (2018). The use of balneotherapy in dermatology. *Clin. Dermatol.*, 36, 363–368.
- İpek, E. (2017). Termal tesislerin sağlık turizmine entegrasyonu: Finansal boyutlar. *Sağlık Ekonomisi Dergisi*, 9(4), 34–42.
- İpek E. A., B. O. , A. Y. (2023). Sağlık Turizmi Farkındalığı: Kuşadası Örneği. *2nd International Conference on Engineering, Natural and Social Sciences*. <http://as-proceeding.com://www.icensos.com/>
- James, S., Abate, D., Abate, K. H., Abay, S. M., Abbafati, C., Abbasi, N., Abbastabar, H., Abd-Allah, F., Abdela, J., Abdelalim, A., Abdollahpour, I., Abdulkader, R. S., Abebe, Z., Abera, S. F., Abil, O. Z., Abraha, H. N., Abu-Raddad, L. J., Abu-Rmeileh, N. M. E., Accrombessi, M. M. K., ... Wiysonge, C. S. (2018). Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 354 diseases and injuries for 195 countries and territories, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. *The Lancet*, 392(10159), 1789–1858. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(18\)32279-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(18)32279-7)
- Karabulut N. (2022). *Sağlık Turizminde Pazarlama Stratejileri. Efe Akademi Yayınları*. 10.

- Karaca Ş, Mustafa KULAÇ, Hüsna ÖZEL, & Vural KAVUNCU. (2005). *Dermatolojide Balneo-Foto-Terapi* . 7–15.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kocatepetip/issue/17424/182471>
- Karagülle Z. (2008). Hidroterapi, SPA, Balneoterapi, Talassoterapi. *Stanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi*, 9, 224.
- Karagülle Zeki. (2002). *Kaplıca Tıbbı ve Kaplıca Tedavisi, Balneoloji ve Kaplıca Tıbbı*. Nobel Kitabevi.
- Kaşlı, M., & İlban, M. O. (2009). Termal Turiamin Gelişmesini Etkileyen Sorunları Belirlemeye Yönelik Gönen de Bir Araştırma. *Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review)*, 9(4). <https://doi.org/10.21121/eab.2009419676>
- Kaypak Ş. (2010). *Ekolojik Turizmin Sürdürülebilirliği*. www.ekoturizmderneği.org,
- Kerman U., Altan Y., Aktel M., & Eke, E. (2012). *Sağlık Hizmetlerinde Kamu Özel Ortaklığı Uygulaması. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(3), 1–23.
- Kisner, C., & Colby, L. A. (2017). *Therapeutic Exercise: Foundations and Techniques*. F.A. Davis Company.
- Köseoğlu Fusun, & Beyazova M, kutsal. (2011). Fiziksel tıp ve rehabilitasyon. Pulmoner rehabilitasyon. *Güneş Kitap Evi*, 1565–1577.
- Kozak, M., & Kozak, N. (2014). “*Turizm Pazarlaması*.” *Detay Yayıncılık*.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2019). *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*. Detay Yayıncılık.
- Kübra K, & Sultan G. (2024). *Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Pazarı Üzerine Bir Değerlendirme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.47147/ksuibf.1382979>
- Loh, C. P. A. (2015). Trends and structural shifts in health tourism: Evidence from seasonal time-series data on health-related travel spending by Canada during 1970–2010. *Social Science & Medicine*, 132, 173–180. <https://doi.org/10.1016/J.SOCSCIMED.2015.03.036>
- Lorig, K. R., & Holman, H. R. (2003). Self-management education: History, definition, outcomes, and mechanisms. In *Annals of Behavioral Medicine* (Vol. 26, Issue 1, pp. 1–7). Lawrence Erlbaum Associates Inc. https://doi.org/10.1207/S15324796ABM2601_01
- Lunt N. (2013). Developments in Medical Tourism . *China Health Review*.
https://www.academia.edu/90227238/Developments_in_Medical_Tourism
- Maccarone, M. C., & Masiero, S. (2021). Spa therapy interventions for post respiratory rehabilitation in COVID-19 subjects: does the review of recent evidence suggest a role? *Environmental Science and Pollution Research*, 28(33). <https://doi.org/10.1007/s11356-021-15443-8>
- Magee, D. J. (2014). Orthopedic Physical Assessment - E-Book. In *Elsevier Health Sciences*.

- Mahiroğulları, A. (2005). *Endüstri devrimi sonrasında emeğin istismarını belgeleyen İki Eser: Germinal ve Dokumacılar*. *Istanbul Journal of Sociological Studies*. 32, 41–53.
- Matsumoto, S. (2018). Evaluation of the Role of Balneotherapy in Rehabilitation Medicine. In *J Nippon Med Sch* (Vol. 85, Issue 4). <http://www2.nms.ac.jp/jnms/>
- Matz H, Orion E, & Wolf R. (2003). *Balneotherapy in dermatology*. *Dermatol Ther*. 16, 132–140. <https://doi.org/doi:10.1046/j.1529-8019.2003.01622.x>.
- Melillo L. (1995). *Thermalism in ancient world*. *Med Secoli. Italian*. PMID: 11623482. 7(461–483).
- Mihály Oláh, & Ágnes Koncz. (2009). *The effect of balneotherapy on C-reactive protein, serum cholesterol, triglyceride, total antioxidant status and HSP-60 levels*. *Int J Biometeorol*. doi: 10.1007/s00484-009-0276-6. Epub 2009 Nov 25. PMID: 19937457. 54, 249–254.
- Mooventhan, A., & Nivethitha, L. (2014). *Scientific evidence-based effects of hydrotherapy on various systems of the body*. *N. Am. J. Med. Sci*. 6, 199.
- Morer, C., Roques, C. F., Françon, A., Forestier, R., & Maraver, F. (2017). The role of mineral elements and other chemical compounds used in balneology: data from double-blind randomized clinical trials. In *International Journal of Biometeorology* (Vol. 61, Issue 12). <https://doi.org/10.1007/s00484-017-1421-2>
- Murat Z, & Jale M. (2006). *Baş, Boyun ve Bel Spor Yaralanmalarında Rehabilitasyon Prensipleri*. *Türkiye Klinikleri Dahili Tıp Bilimleri Dergisi*. 2(27), 56–65.
- Neldeborn, E. (2012). *Salus Per Aqua-What Is Health To You*. *Lunds Universitet*.
- Neonila Korylchuk, Volodymyr Pelykh, Yuliia Nemyrovych, Natalia Didyk, & Stepan Martsyniak. (2024). *Challenges and Benefits of a Multidisciplinary Approach to Treatment in Clinical Medicine*. *Journal of Pioneering Medical Sciences*. 13(3), 1–9.
- Okan Ö. (2017). Sağlık Hizmetlerinde Hasta Odaklı Yaklaşım: Hasta Katılımı. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2). <https://doi.org/10.17218/hititsosbil.295427>
- Otamış, P. A., & Yüzbaşıoğlu, N. (2015). *Medikal Turizm Kümesinin Gelişimi: Antalya Örneği*. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*. 13(1), 165–185.
- Özbek ve Özbek. (2008). Sağlık ve Termal Turizm. *Haber Bülteni (TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası Yayını)*, 2/3, 99–113.
- Özdemir, M., Kılıç, F., & Karadağ, R. (2021). *Fiziksel terapi ve rehabilitasyon alanında eğitim ve uzmanlık gereksinimleri*. *Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*. 5(2), 45–52.
- Özer N. (1991). *Kaplıca Hekimliğinin Çağdaş Gelişimi*. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*. 2(35–39), 2.
- Özşahin E, & Kaymaz Ç. K. (2013). *Türkiye'nin termal su kaynaklarının coğrafi açıdan değerlendirilmesi*. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,. 50, 25–37.

- Özşahin E, & Kaymaz Ç K. (2013). *Türkiye'nin Termal Su Kaynaklarının Coğrafi Açından Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 50, 25–38.*
- Öztürk, Y., & Yazıcıoğlu İ. (2002). "Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma," *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi. 2, 183–195.*
- Pamuk G, Erkut H, & Ulegin, F. (1997). *Stratejik Yönetim Ve Senaryo Tekniği. İstanbul: İrfan Yayıncılık. 19.*
- Parlaktuna İ, & Dinçer E. (2019). *Termal Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Eskişehir Uygulaması. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi. 16(2), 259–273.*
- Phelan, E. A., Mahoney, J. E., Voit, J. C., & Stevens, J. A. (2015). Assessment and Management of Fall Risk in Primary Care Settings. In *Medical Clinics of North America* (Vol. 99, Issue 2, pp. 281–293). W.B. Saunders.
<https://doi.org/10.1016/j.mcna.2014.11.004>
- Quintas, R., Cerniauskaite, M., Ajovalasit, D., Sattin, D., Boncoraglio, G., Parati, E. A., & Leonardi, M. (2012). Describing functioning, disability, and health with the International Classification of Functioning, disability, and health brief core set for stroke. *American Journal of Physical Medicine and Rehabilitation, 91(13 SUPPL.1).*
<https://doi.org/10.1097/PHM.0b013e31823d4ba9>
- Randall L Braddom. (2005). *Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon El Kitabı Fizik Tedavi Yöntemleri. Güneş Kitabevi.*
- Rattan, S. I., & Demirovic, D. (2010). *Hormesis can and does work in humans. Dose Response. PMID: 20221290; PMCID: PMC2836153. 8, 58–63.*
- Reardon, J., Casaburi, R., Morgan, M., Nici, L., & Rochester, C. (2005). Pulmonary rehabilitation for COPD. *Respiratory Medicine, 99(SUPPL. 2).*
<https://doi.org/10.1016/j.rmed.2005.09.012>
- Resmi Gazete, 2015/8 Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulama Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge. (2015). 8.*
- Riyaz, N., & Arakkal, F. R. (2011). Spa therapy in dermatology. In *Indian Journal of Dermatology, Venereology and Leprology* (Vol. 77, Issue 2).
<https://doi.org/10.4103/0378-6323.77450>
- Roberts, M. J., William Hsiao, Peter Berman, & Michael R. Reich. (2009). *Sağlık Reformunun Doğru Yapılması Performans ve Hakkaniyetin Geliştirilmesi İçin Bir Kılavuz. 784, 3–339.*
- Rodrigues, C., Ferreira, F., Costa, V., Alves, M. J., Vaz, M., Fernandes, P. O., & Nunes, A. (2022). User's Profile of Thermal Establishments: A Literature Review. *Proceedings of the International Conference on Tourism Research, 2022-May.*
<https://doi.org/10.34190/ictr.15.1.129>
- Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı. (2024, September 2). *T.C Sağlık Bakanlığı tarafından uluslararası sağlık turizmi hizmeti için yetkilendirilmiş kuruluşlar.*

<https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-25360/yetkili-saglik-tesisleri-ve-araci-kuruluslar.html>

- Şahbaz, R. P., Akdu, U., & Akdu, S. (2012). Türkiye’de Medikal Turizm Uygulamaları; İstanbul ve Ankara Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(27).
- Şahin, U. Ö., & Şahin, M. (2018). Türkiye’de sağlık turizminin potansiyeli ve geleceği: swot analizi. *Journal of Awareness*, 3(5), 287-300. <https://doi.org/10.26809/joa.2018548638>.
- Sandıkçı M. Gürpınar K. (2008). *Termal Turizm İşletmelerinde Kür Hizmetlerinin Algılanan Önemi: Ege bölgesinde bir araştırma. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (1) , 103-121.
- Serena G, & Tchernev G. (2017). *History of the Baths and Thermal Medicine. Open Access Maced J Med Sci*. 2017 Jul 23;5(4):566–8. doi: 10.3889/oamjms.2017.126. PMID: PMC5535692.
- Sert G. (2020). *Tıp Hukuku ve Etiği Derslerine Giriş. Seçkin Yayıncılık*. 69-205.
- Sezgin S. (2021). *Türkiye’de Sağlık Turizminin Uluslararası Pazarlama Temelinde İncelemesi. Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*. 1(1).
- Şimşek, R. (2019). *Sağlık turizmi ve fizik tedavi: Bir entegrasyon modeli üzerine öneriler. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Rehabilitasyon Sempozyumu*. 74–83.
- Smith, M., & Puczko, L. (2009). *Health and Wellness Tourism. London: Elsevier/Butterworth-Heinemann*. <https://doi.org/10.4324/9780080942032>.
- Spanakis, M., Xylouri, I., Patelarou, E., & Patelarou, A. (2022). A Literature Review of High-Tech Physiotherapy Interventions in the Elderly with Neurological Disorders. In *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Vol. 19, Issue 15). <https://doi.org/10.3390/ijerph19159233>
- Straudi, S., & Cano-de-la-Cuerda, R. (2023). Clinical Application of Physical Therapy in Neurorehabilitation. In *Journal of Clinical Medicine* (Vol. 12, Issue 8). <https://doi.org/10.3390/jcm12082752>
- Sue V. Saxon, Mary Jean Etten, & Elizabeth A. Perkins. (2014). *Physical change and aging: A guide for the helping professions: Springer Publishing Company*.
- Tak M. B. (2020). *Türkiye’de Multi-Disipliner Hasta Bakım Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler Üzerine Bir Analiz. Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi*, . 7–15.
- Takeda, M., Nakamura, H., Otsu, H., Mimori, K., Maeda, T., & Managi, S. (2023). Hot spring bathing practices have a positive effect on mental health in Japan. *Heliyon*, 9(9). <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19631>
- Tengilimoğlu D, & Işık O. (2021). *Sağlık Turizmi (Sağlık Turizminde Markalaşma)* (Dilaver Tengilimoğlu., Ed.; pp. 297–319). Siyasal Kitabevi.
- Thomas, M. A. (2003). Pain management - The challenge. *Ochsner Journal*, 5(2), 15–21.

- Toktaş H, Dündar Ü, & Yeşil H. (2020). *Kaplıca Tedavisi Sonuçlarımız. Kocatepe Tıp Dergisi*, 21(4), 338-344. <https://doi.org/10.18229/kocatepetip.785901>.
- Tontuş H.Ö. (2015). *Sağlık Turizminde Tanıtım ve Markalaşma* (p. 15). Satürk. <https://totm.inonu.edu.tr/yukle/files/satuk/10.pdf>
- Tontuş Ö.H. (2018). *Sağlık Turizmi Tanıtımı ve Sağlık Hizmetlerinin Pazarlanması İlkeleri Üzerine Değerlendirme. Dergipark*. 3(1), 67–88.
- Tosun K. (1989). *İşletme yönetimi. İstanbul Üniversitesi yayınları*. 36,. 39.
- Tuna N. (1976). *Bursa Kaplıcaları ve Romatizmada Kaplıca Tedavisi. Mars Matbaası*, 1-47.
- Türkay, O., & Saraç, Ö. (2019). *Altyapı, üstyapı ve çevre sorunlarının turist şikayetleri kapsamında değerlendirilmesi ve yerel yönetimlerin çözüm potansiyeli: Antalya örneği. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(Ek Sayı), 98-110. 10, 98–110. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/841188>
- Türksoy, S. S., & Türksoy, A. (2010). Termal turizmin geliştirilmesi kapsamında Çeşme termal kaynaklarının değerlendirilmesi. *Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review)*, 10(2). <https://doi.org/10.21121/eab.2010219643>
- Ulusoy H., Tosun N., & Akkum B. (2018). *Health Tourism Education. The Case Of Turkey and The World, International Journal Of Health Management and Tourism*,. 3(3), 127–132. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/611628>
- Umay, E., Rükşen, S., & Tezelli, M. K. (2013). Kaplıca ve Fizik Tedavi Uygulanan Kas İskelet Sistemi Hastalıklarında Erken Dönem Tedavi Memnuniyetinin Değerlendirilmesi. *Türkiye Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Dergisi*, 59.
- Ünlü, A., Demir, B., & Yılmaz, C. (2020). *Termal turizm ve fiziksel tedavi ve entegrasyonu üzerine bir inceleme. Sağlık ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 45-56. 10(2), 45–56.
- UNWTO Tourism Investment: 2018*.
- Van Tubergen, A., Landewé, R., Van Heijde, D. Der, Hidding, A., Wolter, N., Asscher, M., Falkenbach, A., Genth, E., Thè, H. G., & Van Linden, S. Der. (2001). Combined spa-exercise therapy is effective in patients with ankylosing spondylitis: A randomized controlled trial. *Arthritis Care and Research*, 45(5). [https://doi.org/10.1002/1529-0131\(200110\)45:5<430::aid-art362>3.0.co;2-f](https://doi.org/10.1002/1529-0131(200110)45:5<430::aid-art362>3.0.co;2-f)
- Venables, M. C., & Jeukendrup, A. E. (2009). Physical inactivity and obesity: Links with insulin resistance and type 2 diabetes mellitus. *Diabetes/Metabolism Research and Reviews*, 25(SUPPL. 1). <https://doi.org/10.1002/dmrr.983>
- Vijaya R. (2010). *Medical Tourism: Revenue Generation or International Transfer of Healthcare Problems. Journal of Economic Issues*, 44, 53-70. 44, 53–70.
- Wang, Y. H. (2017). *Expectation, service quality, satisfaction, and behavioral intention-evidence from Taiwan's medical tourism industry. Advances in Management and Applied Economics*, 7(1), 1-16. 7(1), 1–16. https://www.scienpress.com/Upload/AMAE/Vol%207_1_1.pdf

- Yaba M. (2022). *Sağlık Turizmi Farkındalık Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Alan Araştırması. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Koleksiyonu.* 8(65), 2127–2139.
- Yağcı G., B. N. ., (2021). *Genç Yetişkinlerde Postürün Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisinin Araştırılması. Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 32(3), 70–77.*
<https://doi.org/10.21653/tjpr.818369>. 32(3), 70–77.
- Yeşilyaprak S., S. ., (2015). *Manuel Masaj Teknikleri. Türkiye Klinikleri J Physiother Rehabil-Special Topics. 1(2), 1–10.*
- Yiğit M., E. ., (2023). *Medikal turizm 'de kalite ve akreditasyon sürecine ilişkin bir araştırma.*
<https://acikerisim.comu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12428/5119>
- Yıllı S., Söğüt B., Kalmaz S., Altay F., Gündüz S., Arslan D., Sezik E.G., & Turgut E. (2021). *Fizyoterapist-Hasta İletişiminin İncelenmesi: Nitel Çalışma. 31(1), 37–43.*
<https://doi.org/10.21653/tjpr.714544>
- Yılmaz, D. (2018). *Termal sağlık turizminin Türkiye'deki gelişimi ve düzenlemeleri. Sağlık Yönetimi Dergisi. 12(3), 112–118.*
- Yılmaz N., Sarı B., & Özkan H. (2022). *Bireylerin Termal Turizm Farkındalığının İncelenmesi. SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi. 4(2), 97–118.*
- Yoshioka A, Bando H, & Nishikiori Y. (2109). *Recent status of hydrotherapy and balneotherapy with clinical beneficial effects. 12(6), 217–219.*
<https://doi.org/10.15406/ijcam.2019.12.00476>
- Zengingönül O. Emeç H, İyilikçi D.E, & Bingöl P. (2013). *Sağlık Turizmi: İstanbul'a Yönelik Bir Değerlendirme. Ekonomistler Platformu, İstanbul. 3–63.*

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI, SOYADI :	Selçuk BASKIN
GÖREVİ	Fizyoterapist

EĞİTİM

YILI	DERECESİ	ÜNİVERSİTE	ÖĞRENİM ALANI
1998-2003	Lisans	Başkent Üniversitesi	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon
2008-2010	Yüksek Lisans	Maltepe Üniversitesi	İşletme(tezsiz)
2023-halen	Yüksek Lisans	ALKÜ Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü	Sağlık Turizmi(tezli)

İŞ TECRÜBESİ

Çalışma Yeri	Çalışma Yılı
*Ankara Başkent Üniversitesi Hastanesi/Fizyoterapist	*2003-2004
*TSK Özel Bakım Merkezi/Fzt-Yönetici(Y.Subay)	*2004-2005
*Alanya Başkent Üniversitesi Hastanesi/Fizyoterapist	*2005-2006
*Manavgat Esmâ Özel Eğt. Ve Rehab. Merk./ Fzt	*2006-2011
*Isparta Eğirdir Huzurevi Müdürlüğü/ Fizyoterapist	*2011-2013
*Alanya Huzurevi Müdürlüğü Fzt	*2013-2018
*Alanya Sosyal Hizmetler Müdürlüğü Fzt	*2018-2021
*Alanya Huzurevi Müdürlüğü Fzt	*2021-Halen

EĞİTİM PROGRAMLARI, KURSLAR, KONGRELER

1)BOCCE 3. Kademe Antrenörlük(2016)
2)Ulusal GeriatriKongresi (2017)
3)Emlak Danışmanlık Sertifikası(2022)
4)SEGEM Teknik Yeterlilik sertifikası(sigortacılık) (2023)
5)Amator Denizcilik Belgesi(2023)
6)Amator Denizcilik Telsiz Belgesi(2023)
7)İnsansız hava aracı kullanma pilotluk belgesi(2023)